

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет
Кафедра української літератури

Поезія Тетяни Швець і методика вивчення її творчості в ЗЗСО

Кваліфікаційна робота
рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала

Студентка 6 курсу, 601 групи
денної форми навчання
спеціальності 014 Середня освіта
(українська мова та література)

Данилко Анастасія Ігорівна

Науковий керівник:

докт. філолог. наук, проф. Бунчук Б.І.

Рецензент: _____

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № ____

від « ____ » _____ 2023 р.

Зав. кафедри _____ проф. Валентин МАЛЬЦЕВ

Чернівці – 2023

АНОТАЦІЯ

Данилко А. І. Поезія Тетяни Швець і методика вивчення її творчості у ЗЗСО
– На правах рукопису. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича Міністерства освіти і науки України, Чернівці, 2023.

У магістерській роботі досліджено життєвий шлях та поетичну творчість Т. Швець. Матеріалом для дослідження стали поетичні збірки «Одкровення» (1993) та «Серця материнського орбіта» (2006).

Аналіз віршованих творів проведений у аспектах тематики, лексики, тропіки, поетичного синтаксису, фоніки та версифікації.

Подано методику вивчення поетичної творчості Т. Швець у ЗЗСО.

Ключові слова: література, поезія, тематика, художні особливості, методика вивчення.

SUMMARY

Danylko A. I. Poetry of Tetiana Shvets and the method of studying her work in general secondary education institutions - On the rights of the manuscript. – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernivtsi, 2023.

The master's thesis explores the life and poetic work of T. Shvets. The material for research was the poetry collections "Odkrovennya" (1993) and "Sertsya materyns'koho orbita" (2006).

The analysis of poetic works is carried out in the aspects of themes, vocabulary, trope, poetic syntax, phonics and versification.

The method of studying the poetic work of T. Shvets in general secondary education institutions is presented.

Keywords: literature, poetry, themes, artistic features, study methodology.

Зміст

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ І.ТЕМАТИКА ПОЕЗІЇ ТЕТЯНИ ШВЕЦЬ.....	8
Висновки до 1-го розділу	28
РОЗДІЛ ІІ.ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕЗІЇ ТЕТЯНИ ШВЕЦЬ.....	29
2.1 Лексика і тропи в поезії Тетяни Швець	29
2.2 Звукопис та особливості синтаксису в творчості поетеси	39
2.3 Особливості віршування Тетяни Швець.....	48
Висновки до 2-го розділу	56
РОЗДІЛ ІІІ.МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ ТЕТЯНИ ШВЕЦЬ У ЗЗСО	58
Висновки до 3-го розділу	75
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77

ВСТУП

Тетяна Валентинівна Швець – буковинська поетеса, прозаїк, публіцист, педагог.

Народилася 11 квітня 1956 року в селі Колінківці, Хотинського району, Чернівецької області в сім'ї учителів-філологів - Швеця Валентина Павловича та Коваль-Швець Ніни Мифодіївни, що істотно вплинуло на пробудження літературного таланту. Батьки дуже любили свою доньку, адже вона була їх первістком. Через два роки народилася молодша сестра Леся. Незабаром сім'я переїхала у рідне село батька - Бочківці. Тетяні було вже 4 роки. У цьому мальовничому селі поетеса провела все своє свідоме дитинство і шкільну юність. У шість років пішла до Грозинецької восьмирічної школи. Не могла піти в Бочківці, тому що не було семи років.

Навчання в школі було пов'язане з певними труднощами. Батьки вирішили перевести доньку до Бочковецької школи під свій нагляд, де вона навчалася 5 років. У шкільні роки Тетяна відкрила свій талант до написання віршів. Першою поезією був вірш про вербичку, який вона склала у п'ятому класі. До школи дівчинка бігла через річку Бочківчанку, біля якої росли густі зелені верби, серед яких було і деревце, що посадила Тетяна. Це стало поштовхом до написання свого першого вірша «Вербичка». Через деякий час його надрукувала газета «Червона зірка». Навчалася на відмінно, закінчила школу з грамотою. Згодом пішла до Шиловецької середньої школи.

Батьки помітили талант своєї доньки, тому Валентин Павлович неодноразово відвідував із Тетяною засідання літературної студії у Хотині. На той час головою цієї студії був відомий буковинський прозаїк Степан Снігур. Через роки, з доброї руки та щирих побажань Степана Олексійовича, Тетяна Валентинівна видала свою першу збірку «Одкровення» (1993).

У 16 років вона вступила до лав філологічного факультету Чернівецького державного університету. «Відтоді я і знаю її – гарну студентку, здібну поетесу

(почала віршувати ще в школі), діяльну учасницю університетської літературної студії імені Степана Будного», - писав професор кафедри української літератури Богдан Іванович Мельничук [17, с. 3]. Тетяна навчалася під опікою Михайла Лесина, Михайла Івасюка, Богдана Мельничука, Анатолія Добрянського. Це люди, які давали крила для творчого польоту старанної студентки. Михайло Івасюк був керівником літстудії, яка видавала газету «Сонячні кларнети». Йому Тетяна Валентинівна присвятила такі рядки: «Щоб душею повік Вам цвісти,/ І повік молодіти/І омріяні весни стрічать/ біля рідних воріт.» Студенти друкували свої перші проби пера в загальному збірнику «Сонячний годинник».

Після закінчення університету в 1977 році Тетяна Валентинівна стала вчителем української мови та літератури 25-тої школі міста Вінниця за призначенням університету. Вела з учнями телевізійну програму «Календар знаменних дат». Через рік одружилася і повернулася на Буковину. Працювала в Чернівецькому професійно-технічному училищі № 4.

У 1979 році народився первісток Володимир. За станом здоров'я Тетяна була змушена покинути посаду вчителя, але в кінці 1979 року повернулася на педагогічну ниву в Бочковецьку восьмирічну школу, де стала заступником директора, а згодом й директором школи. «Тетяна Валентинівна досконало володіє методикою викладання предмета, вчить своїх вихованців глибоко розуміти і любити рідну мову, користуватися нею, творчо підходити до проведення уроків - будує їх так, щоб учні відчували себе добувачами знань, створює атмосферу творчого пошуку, доброзичливості, взаєморозуміння, взаємодопомоги, про розвиток самостійності, творчого мислення школярів», - писала Раїса Козловська [13].

В 1993 році поетеса дебютувала збіркою «Одкровення». Цього ж року нагороджена премією імені Омеляна Поповича за сумлінну творчу працю у відродженні і розбудові національної школи в Буковинському краї. В 2000-му році за сімейними обставинами змушена виїхати закордон, в Італію. Через два з половиною роки ще певний час працює в Чернівецькій першій та Бочковецькій школах і виходить на заслужений відпочинок.

У своєму літературному клубі «Джерела» вона згуртувала дітей, залюблених у поетичне слово, допомагала їм спілкуватися з прекрасним, збирати скарби усної народної творчості, робити перші поетичні спроби. Члени клубу не раз ставали призерами багатьох обласних і всеукраїнських конкурсів та фестивалів: «Первоцвіт», « Моя мала Батьківщина», « Повір у себе», «Таланти твоєї Буковини». В 2006 році Тетяна видає свою другу збірку «Серця материнського орбіта» після паузи в тринадцять років.

Про її поезії відгукувалися: Богдан Мельничук [17], Лілія Смолій [35], Раїса Козловська [13], Валентина Пешехонова [21], Михайло Крилатий [37].

Спеціального дослідження, присвяченого поетичній творчості Тетяни Швець немає, чим й зумовлена **актуальність роботи**.

Мета роботи – розглянути поезію Тетяни Швець на основі віршових творів, уміщених у збірках «Одкровення» та «Серця материнського орбіта», щодо тематики і елементів її поетики.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- Опрацювати збірки поезій Тетяни Швець «Одкровення» та «Серця материнського орбіта», охарактеризувати тематику творів, їхнє ідейне наповнення;
- Дослідити лексику і тропи збірок «Одкровення» та «Серця материнського орбіта».
- Охарактеризувати елементи звукопису та поетичного синтаксису, особливості віршування Тетяни Швець.
- Подати методичні рекомендації щодо вивчення життєпису Тетяни Швець та її поезії в ЗЗСО.

Об'єктом дослідження є поезія Тетяни Швець.

Предмет дослідження: лексика, тропи, стилістичні фігури, поетичний синтаксис, віршування збірок «Одкровення» та «Серця материнського орбіта».

Наукова новизна. Наша магістерська робота - перше систематичне дослідження поетичних творів Т. Швець, які склали збірки «Одкровення» та «Серця материнського орбіта».

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в увиразненні уявлень про ідейно-тематичний зміст та особливості поетики віршованих творів Тетяни Швець.

Практичне значення результатів роботи. Матеріали нашого дослідження, теоретичні висновки і узагальнення можуть бути використані при розробці курсів з історії української літератури. Отримані результати є матеріалом для підготовки рефератів, курсових та магістерських робіт.

Методи дослідження зумовлені об'єктом розгляду – поезією Тетяни Швець. Вони включають пошуковий, філологічний, історико-культурний та бібліографічний підходи.

Апробація. Окремі положення першого розділу магістерської роботи були виголошені на студентській науковій онлайн конференції організованій ЧНУ ім. Юрія Федьковича 25-27 квітня 2023 року та опубліковані у публікації:

Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (25–27 квітня 2023 року). Філологічний факультет. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 282 с.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів (розділ I – «Тематика поезії Тетяни Швець»; розділ II – «Художні особливості поезії Тетяни Швець»; розділ III – «Методика вивчення поетичних творів Тетяни Швець у ЗЗСО»), поділених на підрозділи, висновків і списку використаних джерел. Повний обсяг магістерської роботи – 81 сторінка.

РОЗДІЛ І

ТЕМАТИКА ПОЕЗІЇ ТЕТЯНИ ШВЕЦЬ

Поезія Тетяни Валентинівни є надзвичайно різноманітною за своєю ідейно-тематичною наповненістю. В ній втілюються думки, почуття, емоції як самої поетеси, так і загальнолюдські, а в ліриці переплітаються теми України і рідного краю, життя і смерті, туги і печалі, радості і щастя. «Знайте ж добрії і добродійки, що ця постійно натхненна жінка з дитячих літ кохається в рідній українській мові, літературі, а найбільше – в ліричній поезії, яка стала невід'ємною частиною її життя і повсякденних турбот», - писав Михайло Крилатий [37]. Збірки «Одкровення» та «Серця материнського орбіта» скомпоновано з віршів української тематики, насамперед буковинської. В них багато любові до рідних місць, до батька-матері, до коханих синів, до колег-педагогів. В них - роздуми над призначенням поетичного слова, над складнощами сьогоденного життя, віра в те, що «іще добром цвістиме Україна». Збірка «Одкровення» складається з трьох розділів: «З любов'ю і вірою», «Матері вклонюся низько», «Зі сторінок юності». Книжка «Серця материнського орбіта» - з двох: «Буковинські гомони» та розділу «Італійські історії», куди розміщено й прозові твори про важке життя українських іммігранток в чужій країні, написані на основі власних вражень. «Це – відверта сповідь поетеси перед читачем, перед своїми вихованцями, зрештою, перед власним сумлінням» [38]. Друга збірка поетеси цікава тим, що вона «вона не тільки різножанрова, поетично-прозова, а й різно-географічна», як підмітив автор передмови доктор філологічних наук Богдан Мельничук [17]. У ліричних творах поетеси знаходять своє місце філософська, інтимна, пейзажна та громадянська лірика. Проте, важко провести чіткий поділ між ними. А особливо між пейзажною поезією з особистими переживаннями ліричного героя, чи між громадянською лірикою з філософськими роздумами. Тому, досліджуючи твори поетичних збірок «Одкровення» та «Серця материнського орбіта» ми будемо уналежнювати їх до певної групи за переважаючою ознакою.

Творчий шлях Тетяни Швець розпочався саме з пейзажної лірики. З любов'ю і ніжністю вона описує рідну Буковину. Цей мальовничий край називають землею сизих буків. Поетеса відтворює первозданну красу буковинської природи та дякує за материнську турботу:

«...Де світлий день живим стобарвом

квітне,

І ластів'ята тягнуть промінь пісні

Під саме сонце, людяно привітне,

Де виростають волею залізни,

Тут рідний край мій,

тут моя колиска

Зеленорута Буковина-мати.

За світ любові їй вклоняюсь низько.

І їй поему буду я співати» [37, с. 4].

Поетеса називає Буковину «колискою», що є непересічним символом в українській літературі. Символіка колиски амбівалентна. З одного боку, в просторовому вимірі вона представляє кінець подорожі, яку дитина здійснила, щоб увійти у світ живих. З іншого боку, колиска втілює ідею початку нового життя [33, с. 157].

Бочківці – село, де проживає Тетяна Валентинівна. Воно відоме своїми родючими та квітучими яблуневими садами:

«Моє село - букет садів розквітлих,

Жива вода овеснених надій

І пам'яті довічне світло

*Стежок батьків і пращурів-дідів.
 ...На цій Землі ти - горсточка під небом,
 Що спрагою роси ввібрала світ.
 Столітні буки горнуться до тебе,
 А зорі кличуть долі родовід» [38, с. 17].*

Предки вважали, що весну приносять на своїх крилах птахи. Неможливо собі уявити її без співу жайворонка чи соловейка:

*«Перший пролісок очі до сонця відкрив-
 Вже весна.
 Забриніли довкола струмками див:
 Голосна.
 І лепече в старому дуплі новий світ
 Шпаченям.
 Вітер хмарку заручену в поле повів,
 Обійняв» [38, с. 24].*

Лелека (бусол, чорногуз) в українців — святий птах. Його поважають різні народи. Вважається, що він приносить людям благо: дітей, щастя, весну. І до сьогодні існує повір'я, згідно з яким у родині буде щастя, якщо чорногуз сплете гніздо на подвір'ї. Люди власноруч допомагали в цьому буслам: встановлювали на дахах або деревах хрестовини, колеса від возів. Вірили, що птахи захищають двір від пожежі й блискавки, що разом із ними приходять у будинок мир, спокій, добробут і здоров'я [23]:

*«Бусол щастя надію гніздить на даху,
 Близько зір,*

Щоб її зберегти і в годину лиху.

Глянь - й повір.

... Йде весна по садах з цвітом – трепетом.

Як дівча.

Солов'їні співає щебету

По ночах» [38, с. 24].

Значне місце у поетичному доробку Тетяни Швець складають вірші про вчительську працю. Ця тема надзвичайно близька поетесі, оскільки вона присвятила своє життя педагогічній ниві. Хвилювання педагога перед своїм першим уроком, трепет в очікуванні подальшої праці, роздуми про те, що у дитячому серці потрібно посіяти тільки добро й любов розкрито у вірші «Перед першим уроком» :

«Ви не смійтесь наді мною, вчителю

Це від хвилювання лік хвилинам,

Я іду, мій добрий покровителю,

На урок, свій перший, свій єдиний.

Нині він єдиний, а попереду

Скільки їх, бентежних, незабутніх?!

Серце б'ється

Так вже в долі велено...» [37, с. 8].

І полум'я жаги до знань, яке розпалює вчитель в своїх учнях змальовано в поезії Тетяни Валентинівни:

«Пломінь жагучий мислі і знань

Сієш в очах малечі.

Світ-первоцвіт із загадок-питань

Твій не зістарить вечір» [38, с. 11].

А успіхи учнів, їхні досягнення та особистість, що розвивається – це найвища нагорода для вчителя.

«Ти йдеш у світ, а за плечима – школа,

Дитинства незабутні відчуття.

Твій перший успіх, що не стреш ніколи

У сонячному зошиті життя» [38, с. 11].

Трагедії свого вихованця Тетяна Валентинівна присвятила поезію «Непоправиме». У 4-му класі Андрійко Грижан зі своїм другом пішли на ставок, де сталося нещастя, яке неможливо виправити:

«Обірвалась струна на сторуких вітрах,

Закричало над світом німе безголосся

Стрепенувся в останньому порусі птах

Закривався промінь об стигле колосся...

І навіки застиг у хлоп'ячих очах

Поле дихало біль, поле дихало зойк,

І сивіла хмарина-таке б не видати,

Розітнулось над долом розначливе «Ой!» [37, с. 29].

Ще одному учневі, Якиміку Борису Олександровичу, поетеса присвятила вірш «Афганістан». Він вже в юні 19 років дізнався, що таке «війна».

«Я засію до рідної хати

Всі стежки чорнобривцями втіхи.

Буде сонце на них вигравати

Переливами щастя і сміху...

Тільки згустком і болю, й скорботи,

Тільки згустком і слабкості, й сили

Був для нас той афганський дотик,

Ті, до часу зрослі могили» [37, с. 9].

Смутком й болем просякнута поезія присвячена темі війни, матерям та жінкам, які відчайдушно чекали повернення найдорожчих:

«Їх чекали теж. Їх теж кохали.

Весни їм в очах палких носили

Вірили у них і ними жили.

Їх чекали довго – цілу вічність

Щирими словами зігрівали.

Їх чекали вічно – все життя

І свою святу жіночу вірність

Несли їм, як пісню, почуттям» [37, с. 15].

Героями нашої держави є не лише воїни, а й їхні мами. Вони проживають війну разом з дітьми, сивіючи, чекали їх з фронту, як чекали колись першого зубчика чи кроку. Багато матерів із болем у серці і зі сльозами на очах згадують про любих синів, які пішли на війну. Неможливо не проїнятися материнським горем. Хочеться допомогти, втішити давно нещасну душу, та немає ліків від страждань. Ці рішучі жінки виховали справжніх патріотів, захисників, дали майбутнє нашій Батьківщині. Незалежно від нації чи віку материнська любов – найміцніша. І навіть війна не здатна знищити її:

«В зболенім серці чуття материнське

Світле, як пісня, війною не вбите,

Вічно воно в матерях українських.

Вічне в російських, грузинських, вірменських,

Вічне у польських, французьких, словацьких...

Вічне воно біля згарищ смоленських,

Біля могил незагублених братських...» [37, с. 24].

Війна – це глибокий шрам на тілі нашого народу, який ніколи не перестане боліти. Вона показує, що ми не всесильні, ми - лише мить із вічності. А щира праця на користь рідної землі – привид минулого:

«А дядька руки боліли

Старі по лікті обрубки.

І кожен палець одтлілий

Тривожив завше ті руки.

Та часто снилось ночами

Та часом денно верзлося,

Що руки землю квітчали

Живим золотим колоссям.

Його, робочі, жиливі,

В сухих мозолях затвердлих,

Що десь при одній заплаві,

Одірвані, стіли, змерли» [37, с. 14].

Найжорстокіші випробування та невимовні страждання, зруйновані долі, втрачене дитинство та скалінена юність, колосальні жертви - це події, що назавжди залишаються в історичній пам'яті. Десятки, сотні, тисячі людей стали жертвами каральних акцій німців. Під час Другої світової війни по території Голосіївського лісу проходила лінія оборони Києва. Саме там було розстріляно безліч людей:

«Сивим димом туманився обрій,

День ледь-ледь прокидався вдалині.

Мати двійко дітей в чорнім горі

Повела по хисткій крутизні

Голосіївським лісом шуміло,

Голосіївським лісом гуло.

І щеміло натовлене тіло.

Засріблилось од болю чоло..» [37, с. 22].

Тему Чорнобильської катастрофи, яка є однією з найбільших техногенних катастроф в історії людства, розкрито у вірші «Пам'ять». 500 тисяч людей загинуло задля того, щоб не дати вбивчому пилу забрати ще більше життів:

«Кличуть вдів-дружин в незабутнє,

Де вишневий цвіт - біла заметіль

Веснами гуля ополудні.

З вічності зовуть на Чорнобиль

в бій,

Щоб гоїти рани і сьогодні

Тисячі юнців – молодий прибій

з атомних полів небуденних.

Миру на землі !- кличуть їх вуста

– Ядерному пилу не зріти» [37, с. 21].

У своїй творчості Тетяна Валентинівна звертається і до теми козацтва. На початку вересня 1621 року армія султана Османа II підійшла до Хотина разом з військами васалів султана (кримського хана Джанібек-Гірея, Добруджинської та Буджацької орд на чолі з Кантеміром Мурзою, молдовського хана Олександра Еліаша та Раду Міхні з Волощини). Після остаточної концентрації, військо налічувало щонайменше 150—160 тис. осіб та 62 гармати, у тому числі 15 важких гармат [42]:

«Чуєш, Хотин, бачиш, Хотин,

Лунко гримлять громовиці

Падають в битві батько і син,

Мати ридає, зигзиця.

Чуєш, Хотин, бачиш, Хотин.

Рушать ординці до бою.

Тисячі сонць, море іскрин,

Ворогу стали стіною.

Гей, козаки, мужні сини,

Звіртесь під гаслом іскристим!

І від пільми, і від ганьби

Визволить, визволить місто!

В теплім шатрі хижий осман

Мрію леліє лукаву.

Славний Хотин. марить султан,

Буде васалом держави» [37, с. 17].

Турки чекали швидкої перемоги. Вже першого дня під Хотинською фортецею Осман II оголосив, що він їстиме ввечері, коли вже буде святкувати свою перемогу над козаками. Однак козацьке військо виявилось незламним. Кількість захоплених у турків артилерійських знарядь знову і знову зростала. За багато днів битви козацьке військо втратило 15 тис. чоловік, тоді як османців-загарбників було вбито 80 тис. [34]:

«Сотні рядів (тисяча в ряд)

Стали супроти козацтва.

Тільки слов'янське й кроку назад

Не поступилося братство» [37, с. 17].

Ми повинні берегти історичну пам'ять та не забувати про події минулого. Шанувати наш рідний край, народ, мову. Адже мова – це глибина духовного життя народу, його історична пам'ять, його найдорожча спадщина, передана крізь віки, його музика, барви життя, сучасна мистецька, інтелектуальна та мисленнєва діяльність. Наше перше і останнє слово злітають з уст рідною мовою:

«...Коли весну лелієш в буйноцвітті

І сієш думку з золотом зерна,

Осмислюєш, що найдорожча в світі

Це мови сокровенна таїна.

Тобі співає нею радість в грудях,

І плаче смуток в зболеній душі.

А як приходить долі сивий грудень,

Ти з нею йдеши з життєвої межі» [38, с. 21].

У поезії Тетяни Валентинівни відведено місце і філософським питанням. Прагнення до пізнання Всесвіту, буття – це складова суті людини. Поезія цього жанру насичена роздумами про життя та його мінливість, злети та падіння, моменти наснаги та зневіри:

«Життя твоє між моря берегами

То хвилею підійме, то накриє,

То осінить надією в нестямі,

Або ж приглушить об підводний

камінь –

Одвічна сутність краплі і стихії...» [37, с.14].

Життя схоже як на крихітну краплю, так і на бурхливу та небезпечну стихію. Воно водночас різнобарвне та неяскраве, радісне та сумне, сповнене щасливих подій та пасивне. В усіх воно різне. Проте не кожному випадає нагода прожити його на повну:

«Життя - це келих справжнього вина.

Не кожен з нас зіп'є його до дна.

Комусь відведено в цім світі краплю

спити,

Щоб перейти у вічність зрілим житом,

А хтось його земний нектар п'янкий

Смакує з насолодою роки» [38, с. 21].

Але і змінити його чи свою долю неможливо, тому що Бог приготував для нас свій шлях:

«У кожного в житті своя дорога.

Дорога долі, вистелена Богом,

Її не зміниш, не пройдеши по іншій...» [38, с. 30].

Релігійний мотив використовується і в звертанні-молитві до Діви Марії:

Богородице -діво, до тебе молюся в

надії.

І дає та молитва зусиль для грядущого

дня.

Світлий дотик до святості - думка, як

день, молодіє,

Щирий дотик до святості-спалена

болю стерня.

Богородице-діво, із прірви журби й

неспокою

Розтривожену душу ведеш ти на світлі

шляхи.

На стрімких перехрестях своєю святою

рукою

Прикриваєш від бід, од очей відвертаєш лихих» [38, с. 15].

Символіка образу Богородиці відкриває високі духовні цінності, внутрішню міць, здатність гідно переносити всі випробування і страждання, а також найвищий рівень гуманізму і самопожертви. Образ Святої Матері, покровительки людей, яка принесла у цей світ Спасителя і надію на майбутнє, буде вдихати нові покоління митців [19]. А що нас чекає наступної миті? А

завтра? Це одвічна, неосяжна загадка для нас, яку ще ніхто не зміг зрозуміти. Недаремно роздуми про майбутнє поетеса порівнює з ударом батога по воді:

«Завтра - це загадка із загадок.

Ще ніхто ту книжку не відкрив,

Де зумів би прочитати правду

Про своє грядущє - диво з див.

Завтра- за життєвим поворотом

За бентежним обрієм надій.

Та прогнозів наш до нього дотик

Що батіг по звихреній воді...» [38, с. 16].

Типовим для філософської лірики є питання вічних суперників – добра та зла. І ця боротьба є в кожному з нас. Лише наші вчинки, бажання можуть схилити чашу:

«Святих порогів доброти

Зі злом у серці не знайти.

Бо чорнота завжди сліпа

І тільки в прірву, знай, ступа.

Тупого зледеніння гріх

Відводить від чеснот усіх» [38, с. 29].

Варто жити, так щоб залишити після себе на землі значний та помітний слід. Людина може значно підвищити цінність власного буття, наповнивши його самовідданою працею і присвятивши життя на благо інших.

«Ще б встигнути до снігу, до морозу.

Підняти лан бровою борозни:

Засіяти поезією прозу.

Бо що ж земля без спільного зерна.

І без любові щирої людської?!

Незбродженого хмелю таїна.

Обманний моря спокій без прибоїв.

А жити на землі нам у віках,

І залишати слід свій борозною» [37, с. 11].

Тетяна Валентинівна тлумачить, що таке «поезія». Це відлуння думок, емоцій почуттів митця. Вона здатна захопити, підбадьорювати, спонукати на подальшу боротьбу. Або, навпаки, заспокоювати, зціляючи душу.

«...Поезія - це крок в грядущий день,

То вічності безмежжя несходимі.

Вона місяцю веде

В світ людяності зримо.

...Поезія - не просто слів рядок,

Це сплав дерзання, віри і думок» [38, с. 7].

Червоною ниткою вплітаються в поезію громадянські мотиви. Поетеса чекає весни в ріднім краї, яка символізує оновлення життя і надії на майбутнє:

«З овесненням прийде щаслива днина.

Для творчості і праці благодать.

Іще в добрі цвістиме Україна:

Зійшла веселка будучність стрічать» [38, с. 7].

Третій розділ збірки «Одкровення» складає інтимна лірика. Вона розкриває всю гамму емоцій, почуттів, переживань. Велика кількість поезій присвячена як нещасливому, так і прекрасному кохання, душевним терзанням та радощам. Можна простежити становлення почуття кохання ліричного персонажа від самого початку і до щасливого кінця. Спочатку він відчуває незабутнє перше кохання. Воно окрилює, надихає і викликає безліч емоцій. Тетяна порівнює його з весною – початком нового етапу:

«Цю весну, це перше кохання

Пронесу нев'янучим проліском,

Пронесу до свого смеркання

Як дарунок приємно болісний.

Пронесу твої очі мрійливі,

Твої очі, сині і чисті

І гарячі незаспокійливі

Дивні погляди променисті» [37, с. 32].

Його неможливо забути ні в юності, ні в схилі років. Серце та душа будуть ще довго зберігати цей трепет:

«Мої надії заколишуть роки,

Юнацькі мрії рознесуть вітри.

І тільки серця трепетний неспокій.

Ще буде довго в пам'яті ятрить.

І тільки ти, близький так далекий,

І тільки ти, як рідний, так чужий

Прийдеш до мене, зоряний лелеко,

Що душу й серце чаром зворожив» [37, с. 33].

Лірична героїня називає свого коханого лелекою. За переказами, цей образ походить від чоловіка, який колись згрішив проти Бога і хотів спокутувати свою провину в подібі птаха. Вважають, що лелеки мають властиві людям риси та звички. Вони мають здатність розуміти людську мову, адже колись розмовляли нею. Як і люди, лелеки шукають собі пару, піклуються про своє потомство і навіть можуть покінчити життя самогубством через ревності.

Звісно, кохання у всіх різне: у когось воно щасливе і довговічне навіть на все життя, а у когось залишає незагойні рани у душі. Людина з почуттями у серці може змінювати свої принципи та погляди заради коханої людини, але це приносить тільки страждання [23]:

«Комусь кохання – радістю дзвінкою,

Комусь кохання-

щастям промінком.

Мені воно - дівочою журбою,

Мені воно - безрадісні думки.

Я тобі прощала, бо кохала,

Вірила, зневірившись в собі.

Йшла до невідомого причалу,

Звідки звали мрії голубі.

Йшла я, не наблизившись ніскільки

До криниці справжніх почуттів.

Серце окровавила... і тільки:

Ти настріч прийти не захотів» [37, с. 40].

Лірична героїня розуміє, що любий не спроможний здолати перешкоди на шляху до кохання і відпускає його:

«Серцю сказала: Забудь!

Він не достоїн чекання.

Він же не вирушить в путь

Ту, що веде до кохання» [37, с. 34].

Та за холодною зимою нещасливого кохання, настане і радісна весна, що символізує початок нових, теплих, квітучих почуттів:

«Чому, моя душе, так сумно тобі?

Чому це так серце тріпоче невпинно?

Чому ти піддалася сивій зимі,

Чому не співаєш весняно приливно?

Не плач, не сумуй,

адже скоро весна. [37, с. 33].

«І може, до тебе прийде, усміхнеться

Очима, що зичуть тобі лиш добра,

Що прагнуть любові гарячого серця» [37, с. 34].

І, нарешті, щасливе, міцне, палке кохання, що адресоване самою долею:

«Як біле марево, злетів для нас

той день,

Війшов у душі журавлиним кличем,

І світ здавався витканим з пісень,

Що звеселяли душі і обличчя,

*І радість, незатаєна й дзвінка,
 Бентежливо зоріла звідусюди.
 І хміль бринів од вінець до вінка,
 Закоханістю сповнювались груди.*

*Горіли очі - дві твої зорі
 На долі голубому небокраї.
 Ти їх мені в дарунок приберіг,
 На інших не розтраченими в маї» [37, с. 47].*

Інтимна лірика авторки присвячена не лише коханням, а й міцному почуттю любові до своєї сім'ї. Мати поетеси, Ніна Мифодіївна, була взірцем та порадицею для Тетяни. Вона щиро підтримувала доньку у всіх починаннях:

*«Я вічність перейду ногами,
 Я серцем перетоплю зими,
 Ботам, за лютими снігами,
 Стоїш десь ти, як день цей, зрима.
 Я сонцем вип'ю слюзи-роси
 І цвітом встелю всі стежини» [38, с. 28].*

Тетяна Валентинівна висловлює бажання хоча б на мить побачити матір і ніщо не стане їй на заваді, бо любов матері і дитини – найміцніша:

*«Ти лиш прийди весною в осінь
 Хоча б на дві... на півхвилини.
 Любов'ю згою біль чекання
 І притулюся, як дитина,*

*Ти лиш прийди на зорях ранніх,
Для мене в світі цім єдина» [38, с. 28].*

На жаль, кожний має свій час і нас покидають найдорожчі серцю люди. Але вони залишають найцінніше – спогади, які завжди будуть з нами:

*«Ідуть з життя шонайрідніші,
Та залишають небо згадок,
Яке у смутку ночі тішить
Напутніх мислей зорепадом.» [38, с. 20].*

Все найкраще хотіла б дати Тетяна своїм любим синам. В народі побутує такий вислів: "Діти – то Божа роса". Роса - це унікальна форма природної води, яка оживляє ґрунт, робить його родючим і змиває забруднення, хвороботворні речовини та зло: не випадково вогонь і воду використовували як магичні засоби очищення. Таким чином, наші предки щиро бажали один одному: "Будь багатий, як земля, а здоровим, як вода". А вислів "з роси і води Вам " виражає побажання міцного здоров'я, добробуту і вдалого врожаю.

*«З роси і води, із золота цвіту,
Із трелей закоханих солов'їв
Хотіла б вам долю зіткати,
Діти,
Синочки мої, соколята мої.
Зіткати з людської довіри й любові,
З тепла материнського й трепетних
мрій.
Всі фарби щасливі зберу кольорові*

Й зірками засію оранній порі.

Засію на зітканій мною надії

І скроплю живою водою її.

Зростете щасливі-душею зрадію

За вас, ясноокі два сонця мої» [38, с. 23].

Для дітей створено і колискову. Колискові пісні знайомлять дитину з примітивною картиною світу і дають уявлення про тварин, птахів, міфічних істот та найважливіші принципи, якими вона повинна керуватися протягом життя. Внутрішньому простору колиски характерне розташування навколо дитини різних сакральних істот, роль яких полягає в тому, щоб захищати і заколисувати дитину. Цю апотропеїчну функцію можуть виконувати небесні світила, природні явища, рослини, тварини чи птахи [33, с.158]:

«Плаче ніч зірками в річку

Восени.

Йде зозулька в черевичках

Через сні.

Теплі вікна жмурять очі

В темноті,

Серед верб заснути хоче

Дим-батіг.

І вискрипує сонливо

Древній міст:

Це ж довкіл явилось диво-

Падолист.

Намистиночки калини

П'ють росу.

Диха спокоєм дитинним

Легкий сум» [38, с. 25].

Своїми для дитини є захисники з позитивного вищого простору: сон, дрімота, кіт, гулі, святі та ангели:

«Тільки сон гуля під тином,

Під вікном...

Де пройшовсь - там спить дитина

Мирним сном» [38, с. 25].

Такі тексти мають виразне оберегове значення, спрямоване на захист від злих сил та відволікання їхньої уваги від дитини [33, с. 158].

Висновки до 1-го розділу

Здійснене нами дослідження поетичних творів збірок Тетяни Швець «Одкровення» та «Серця материнського орбіта» дає змогу виокремити такі тематичні групи: філософська лірика, в межах якої виділяємо мотив мінливості життя, вибору життєвого шляху, невизначеності майбуття, унікальності кожної особистості, її неповторності; інтимна лірика, яка охоплює тему радісних та щирих почуттів, любові до сім'ї, а також нещасливого кохання, душевних переживань; громадянська лірика включає в себе мотив любові до України, заклик оберігати українську мову, шанувати національну пам'ять; пейзажна лірика з глибокою символікою та щирим залюбуванням рідною землею.

Поезія Т. Швець надзвичайно глибока і чуттєва, адже в ліриці порушено та розкрито ряд різноманітних тем, які є актуальними у всі часи.

РОЗДІЛ II

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕЗІЇ ТЕТЯНИ ШВЕЦЬ

2.1 Лексика і тропи в поезії Тетяни Швець

Поезія Тетяни Швець відзначається високою художністю, глибоким ліризмом та філософським сенсом. Вона – яскрава, розмаїта, насичена багатоманітними групами лексики.

До «поетичної лексики» чи «художніх засобів» на рівні слова відносять різні стилістично забарвлені слова. У поетичних збірках письменниці ми знаходимо застарілі слова, які є засобом художнього зображення епохи, відтворення її національно-історичного колориту, а також мовних особливостей часу. Зокрема, виділяємо архаїзми та історизми.

Архаїзми – це застарілі слова, фонетичні та граматичні форми, що вийшли із широкого вжитку. Вони мають синонімічні відповідники у сучасній українській мові. Письменниця використовує такі види цієї групи лексики у своїй поезії:

Власне лексичні архаїзми, які замінили слова того ж значення, але іншої основи:

«Розкрили уста щасливі

На дотик весняного сонця.» [37, с. 11].

Лексико-фонетичні архаїзми, що різняться з сучасними варіантами тільки одним чи кількома звуками:

*« Загинув герой на фортечн**ім** валу,*

Знесли буйну главу бояри» [37, с. 17].

Історизми – це слова, що вийшли з ужитку в зв'язку зі зникненням тих реалій, які вони називали. Вони не мають відповідників у сучасному лексичному фонді, та є єдиним засобом точного і прямого найменування певних історичних

реалій. В «Одкровенні» та «Орбітах материнського щастя» ми знаходимо такі семантичні групи історизмів:

Слова, що характеризують соціальний стан:

«Що несла розплату

боярам й ченцям,

Торговцям, верхам ремісничим» [37, с. 16].

Назви одиниць, виміру та ваги, грошей:

«...Щоб бути у нім щасливим,

Слід солі до пуда з'їсти» [37, с. 18].

Імена і прізвища історичних діячів:

«Андрія Борулю, нащадку, згадай,

Хотинського лицаря волі» [37, с. 16].

Окрему групу становлять слова на позначення національної належності:

«Мужній козак тут ординців осік,

Волю відстояв народам» [37, с. 18].

Зустрічаємо у поезіях Тетяни Швець й такий вид поетичної лексики як діалектизми. Діалектизми — це слова, для яких є характерною територіальна обмеженість. Їх використання сприяє відтворенню мовного, побутового колориту, реалій доби, місцевості, типізації, індивідуалізації персонажів.

Письменниця використовує лексичні діалектизми:

«Згадки, спогади рясні

з болем шилися.

І єдналися нитки

чорно й черлено» [37, с. 6].

«Моє кохання - бриндушки сині

В снігу буття» [37, с. 32].

У вірші «Коли ступає осінь в літо» фіксуємо різновид лексичних діалектизмів – етнографізми. Вони характерні для опису господарювання представників певної етнічної групи чи культурно-етнографічного регіону:

«Мінор тоді стискає груди,

Бо й твій обжинок на порозі» [38, с. 28].

Словотвірні діалектизми знаходимо рідше:

«Ой, Мар'янку,

Перший мій квіте,

Синім світанком

Долю нам стріти» [37, с. 19].

Чинником змін у словниковому складі мови є відображення навколишньої реальності, діяльності та творчості людини від давніх епох племінного буття до становлення національного й міжнаціонального рівнів. Особисті та колективні досвіди завжди викликали потребу у людини називати й узагальнювати своє сприйняття оточуючого світу: природні явища чи соціокультурні реалії. І саме ця необхідність спричинила формування слів та фраз, які спочатку були новими, тобто неологізмами [27].

Тетяна Швець вдається до авторського словотвору – індивідуальних неологізмів. Це слова, які створені письменниками з певною стилістичною, експресивною метою.

«І від кожного порогу

Сточеканням Perezначені.

Переболені й пробілені

Материнськими сивинами» [37, с. 12].

«Вітер хлоп'ям перебіг по травиці,

Небо закохано дивиться ввічі,

День, як у пісні, дзвенить, яблуниться» [37, с. 15].

Авторські неологізми оригінально збагачують мову своєю образністю. Вони є зразком її мовленнєво-лексичного розвитку. А також додають барв, певних відтінків, нюансів до нашого бачення світу.

Багата варіація синонімів, омонімів, антонімів, їхнє значення у лексичному просторі художньої мови є не менш вагомим. За допомогою цих засобів мова поезій стає насиченою та різноманітною. В процесі мовної комунікації одне й те ж саме поняття розкривається з різних сторін, виокремлюються нові його ознаки. Це стає поштовхом для створення нових слів. У лексемах може відгукуватися позиція ставлення мовців щодо речей реального світу, їхні почуття та бажання. Між словами, які позначають одне розгалужене поняття чи його компоненти або різні нюанси та оцінки, формуються близькі зв'язки. Їх називають синонімічними, а слова – синонімами.

«Зірки очей твоїх не меркнуть,

... А духу додають без меж.

А додають наснаги й сили» [38, с. 19].

В поезії «Тебе немає біля мене» зустрічаємо контекстуальні синоніми, слова яких набувають синонімічного значення лише в певному контексті:

«- Сину, сину, - ридало, кричало,

взивалось по полю...» [37, с. 25].

Розмаїття синонімів представляє собою один із показників багатства мовлення загалом. Вправне використання синонімів, а саме вміння обирати точне слово та влучно розташовувати його, є важливою характеристикою справжнього майстра слова.

Тетяна Валентинівна використовує і такий стилістичний засіб як антоніми. В семантичному полі вони позначають предмети, явища, дії, ознаки з протилежними якісними, кількісними, просторовими й часовими властивостями. У поезіях аналізованих збірок антоніми зустрічаються частіше ніж синоніми.

Письменниця також використовує загальномовні слова, антонімічні стосунки яких не зумовлені жодним контекстом. Вони вказують на:

Наявність або відсутність певної ознаки:

*«Точка виміру болю й скорботи,
Точка виміру слабості й сили» [37, с. 9].*

*«Щастя й туги пелюстки
Переплетено» [37, с. 6].*

На інтелектуальні, морально-етичні й естетичні властивості особи:

*«Ти прийдеш, звичайний й незвичний,
Візьмеш руки мої в долоні» [37, с. 32].*

На початок дії або стану чи їх припинення:

*«Вир життя без хвилі супокою
Взяли за перше та останнє кредо» [38, с. 10].*

Значний пласт зі стилістично забарвленої лексики, яку використовує поетеса складають:

Розмовна лексика, яка є характерною для побутового мовлення та наближує автора до читача:

*«Рань закурликана студить вікно,
Але душі – горіти!» [38, с. 11].*

Книжна лексика, яка вживається насамперед в писемному мовленні. Зокрема часто зустрічаються слова, які мають відтінок урочистості:

*« Святою рукою ти стелиш рушник в
грядущє,
Щоб хлібом і цвітом в нащадках під*

небом сущим

Повік жнивувати на щедрім роздоллі доріг

отчім» [38, с. 8].

Слова можуть застосовуватися не лише для номінації предметів, явищ, але й для трансляції їхньої оцінки, ставлення до них мовця і навіть сили почуттів, що супроводжують таку оцінку. Тетяна Швець широко використовує пестливу лексику та зменшувальну форму слів для передачі основного значення слова з відтінком зменшуваності або ніжності, близьких почуттів.

«Так в ті хвили

тобі не хотілося вірити, нене,

Щоб востаннє: і синові очі,

і потиск руки...» [37, с. 25]

«Посади калиноньку,

Не забудь, дитинонько,

Батька й неньки мову,

Пісню колискову» [37, с. 5].

У збірці «Одкровення» Тетяна Валентинівна також використовує фразеологізми – стійкі словосполучення, які у складі речення виступають одним членом речення.

«А я все згадую старе, як світ,

повір'я:

як квітець зацвіте - душа воскресне» [38, с. 24].

Одним з важливих художніх особливостей тексту є троп - мовностилістичний зворот, що полягає у використанні слова або вислову в непрямому, переносному значенні і ширше взагалі в стилістично, художньо спрямованому вживанні (наприклад постійні епітети з непереносними значеннями) для досягнення відповідного експресивно-образного ефекту.

Найчастіше Тетяна Валентинівна використовує такий троп, як епітети, які завдяки особливій функції в тексті, сприяють появі нового значення або змісту в слові, виділяють характерну ознаку, істотну рису певного предмета або явища, додають тексту певної мальовничості та художності, збагачують мову новим почуттєвим сенсом.

«Вся суть у тім: аби зумів відчувати

Солодкий дар гріховності й спокути» [38, с. 21].

«Тільки ж не в попелі,

будь тобі, мово,

Юними барвами цвість веселково!» [37, с. 5].

«А десь берези на білій вулиці

Колишуть згадки старих ночей» [37, с. 32].

Якщо епітети розміщені в тексті вертикально, то це тільки збільшує їх конкретне звучання і додає унікальної глибини тексту. Наприклад, у вірші епітети закінчують рядок:

«І ластів'ята тягнуть промінь пісні

Під саме сонце, людяно привітне,

Де виростають волею залізні...» [37, с. 4].

В поезіях «Ідуть з життя щонайрідніші» та «Були ночі прозорі» крім постійних епітетів літературного або фольклорного походження:

«Несуть з життя у вічність сиву

Горіння свічки воскової» [38, с. 20].

«Були ночі прозорі й жагуче

бездоння очей» [37, с. 42].

Зустрічаємо і оригінальні епітети, винайдені авторкою:

«Душі в жертвовності оддала свіжість тіла

І втомленістю сизою зімліла» [38, с. 14].

Порівняння – це троп, яким послуговується поетеса у своїй творчості задля більшої художньої образності. У збірці «Одкровення» поетеса використовує такі види порівнянь:

Зі сполучниками – індивідуально-авторські:

«Наливались трави сині росами,

Як сльозами материнської скорботи» [37, с. 12].

«Душа очиститься, як зерно,

Полову з совісті змахнеш» [37, с. 13].

Загальновживані порівняння:

«Видно, кате, не серце, а камінь

Заховав ти під грудей броню» [37, с. 23].

В художніх текстах порівняння також виступає у формі придієслівного орудного відмінка:

«Лист крилом лелечим впав

До білих рук» [37, с. 42].

У віршах збірки «Одкровення» трапляються поширені порівняння, в яких порівнювані предмети зіставляються одночасно за кількома ознаками:

«Ми, як правда, - звичайні, прості.

Ми, як віра, - всесильні, могутні.

Як любов – незбагненно святі.

І як праця – в віках незабутні» [37, с. 6].

Порівняння, подібно до інших засобів художнього увиразнення мовлення, не лише уточнює розуміння предмету, про який розповідається, а й відбиває емоційне, почуттєве ставлення до нього мовця.

Метафора — один із основних тропів поетичного мовлення. Це спосіб розкриття змісту одного предмета чи явища за допомогою властивостей, особливостей чи характеристик іншого. Найпоширеніший вид метафори, який майстерно вплітає в свої поезії Тетяна Швець - уособлення (персоніфікація). Це образний вислів, в якому неживим предметам або явищам надаються риси, що притаманні живим істотам або людям:

«На подвір'ї ніжиться любисток,

Чорнобривці дихають чеканням...» [38, с. 12].

«Сутінь горнеться до гаю - Там тепліше.

Місяць джерелу моргає,

В бричку сівши.

Вітер спить між осокою:

Притомився.

Понад річкою зіркою

Берег звився.

Просльозилась срібна тиша –

Впали роси.

А туман зі ставу вийшов,

Голий-босий» [38, с. 19].

Цікавим в творчості поетеси є використання стилістичного засобу увиразнення мови й мовлення, що полягає в заміні назви особи чи зображуваного явища іншою назвою - антономазією. Вона базується на тому, що власне ім'я, часто ім'я особи, яке вирізняється певною характерною ознакою чи сталою приналежністю до певного явища, стає прикметою цієї ознаки або явища. Найчастіше виражається у називанні ліричного персонажа або зображуваного явища іменем міфічного чи літературного героя. Цей поетичний троп, відомий ще з античності, використовується для експресивного підсилення інформації. Існують різноманітні підходи щодо визначення сутності терміну «антономазія»: деякі науковці визначають її як різновид метонімії, інші — як перифраз, символ, варіацію метафори чи частину евфемізму. Багато міфологічних історій, літературних персонажів та історичних постатей стали класичними прикладами цього стилістичного засобу в літературі:

«...Місяць горіло, і гордий Антей

Правду здобув променисту.

Піснею слави 17-тий вік

Знявсь над Дністром-срібноводом» [37, с. 17].

Не випадково використовується ім'я Антея. Він викликав на поєдинок усіх мандрівників-чужинців, що з'являлися в його володіннях і, поборовши, вбивав. За легендою, герой завжди долав ворога і був непереможним доти, доки торкався до матері-землі, яка не лише відновлювала його міць, але і додавала нових сил. У переносному сенсі — це особистість, яка черпає силу від народу й рідної землі. В українській поезії — людина, яка любить свою Батьківщину (зокрема, у віршах Л. Костенко, Б. Олійника) [1].

Знаходимо у поезіях і символ, споріднений з алегорією троп. Виникли символи з фольклору на основі аналогії, уподібнення, спільності характеристик: червона калина — дівчина; сокіл — парубок.

У поезію «Пам'ять серця» вплетено образ чайки, який є багатограним. З одного боку, це символ волі, прагнення людини до свободи, рішучої незгоди проти гнітючої дійсності, надії на порятунок. З другого - незахищеності, страждання особистості:

«- Діти, діти, мої чаєнята...

Ще хвилинка, ще дві й небуття.

Поза спинами тінь автомата,

А у серці - жадоба життя.

Як та чайка, скричала й замовкла,

Пригорнувши двійнят до грудей.

Зверху нелюди глину пожовклу.

Насипали у яр, на людей,

Насипали на неї, на діток.

Ще живих (б'ється серденько-птах)» [37, с. 22].

Також чайка символізує зажурену матір, її плач та скорботу за своїми дітьми. Вважають, що цей птах є неупокоєною душею, а їхній жалібний крик - це вимога покійних поховати їх за християнським звичаєм.

2.2 Звукопис та особливості синтаксису в творчості поетеси

Фоніка – це звукова організація поетичної мови, важливий чинник естетизації, динамізування художнього тексту. Виразність мови є її головною, істотною і обов'язковою властивістю. У віршованих творах слова добираються з такою звуковим полотном, щоб вона підкреслювало і доповнювало зміст вислову [39, с 542].

Фоніка в поезії Тетяни Швець відбиває прикметні риси української мови, її милозвучність та ритмічність, надзвичайну ясність. Характерними для

віршованих творів поетеси слугують численні алітерації, асонанси, образні картини. Завдяки повтору багатоманітних приголосних та голосних звуків, створює нові образи. Поєднання асонансу на – е, та алітерації на –ч дозволяє витворити звуковий образ теплого літнього настрою:

«Червень черешині чеше

Давнім чарівним гребенем» [38, с. 27].

Асонанс -а, -и, -о, -е надає віршованій мові мелодійності, збільшує її музичність:

«Де ти ходила, осене,

Вночі ногами босими,

Злотоволоса дівчино» [38, с. 26].

У віршах Тетяни Валентинівни одні й ті ж звуки у різних контекстах можуть набувати різної семантики. У вірші «Серце батька війна непокоїть» асонанс –а, - і, -о, надає поезії сумного настрою та передає почуття жалю, болю, печалі:

«Поліг боєць у битві на світанку.

Йому тоді було лиш двадцять літ

Зостався на далекім полустанку,

Увічнений назавше у граніт» [37, с. 13].

Алітерація є допоміжним способом психо-емоційного впливу, свого роду музичним супроводом до основної думки висловлювання, його теми та ідеї. Вона опосередковано виражає настрій автора та його почуття, підкреслює характер твору, те, що хоче передати нам поет. Алітерація помітна в будь-якому розташуванні, але особливої насиченості набуває тоді, коли вона стоїть перед

наголошеними складами. Письменниця застосовує цей засіб в якості оригінального прийому, що додає поезії особливого забарвлення.

«Дивуюсь, дію, думаю, дерзаю.

Живу в переддчутті весни надій» [38, с. 7].

Алітерація –з, –р, передає нам рішучість, рух, героїзм ліричного героя:

«Й зірками засію о ранній порі.

І засію на зітканій мною надії» [38, с. 22].

Цікавим є зразок алітерації з використанням сонорних -в, -л, -м, -н, -р, які надають поезії м'якості та плавності:

«Ти мислиш, мрієш, віриш і голубиш

Словами мови, рідної тобі.

Шепочуть нею у молитві губи,

Коли стрічаєш ранки голубі» [38, с. 21].

У досліджуваних поезіях ми також знаходимо використання онomatopeї, тобто звуконаслідування, імітації звукових явищ. У своєму вірші письменниця вдало передає гуркіт грому за допомогою звуконаслідування, повторення -г, -р:

«Чуєш, Хотин, бачиш, Хотин,

Лунко гримлять громовиці» [37, с. 17].

Нерідко у своїх поезіях Тетяна Швець використовує повтор звуків на рівні кореневих частин слова утворений різними тавтологічними сполуками:

«Він вже марив, болем проболений.

До смереки прикутий дико» [37, с. 19].

«Я вірити в невірність не хотіла,

Збагнути намагалась незбагненне.

Але ж від того стане чорне білим,

Невже ж тоді невернене поверне» [37, с. 44].

Тетяна Валентинівна звертається і до такої стилістичної фігури як лексичний повтор. Він використовується авторами для явного акцентування частини пропозиції, на яку реципієнту варто звернути увагу.

«Три дні, три ночі дихала земля.

Стогнала як підстрілена мати.

Три дні од болю корчилась рілля,

Не мігши в собі крику вгамувати.

Три дні у конвульсійному битті,

Три ночі передсмертної муки...» [37, с. 22].

У поезії «Афганістан» слово «чорний» часто повторюється автором, щоб посилити емоційний вплив тексту, надати йому найбільшої виразності.

«Чорні кулі і чорна отрута,

Покривала чорні ночі.» [37, с. 9].

Найвживанішим повтором у творчості поетеси є анафора або єдинопочаток. Яскравим прикладом цієї стилістичної фігури є вірш «Вічне» та рядки з поезій:

«В маминій згадці синові очі,

В маминій згадці - синові руки.

Згадка у серці горем жіночим,

Згадка у серці криком розлуки.

Мамина згадка - усміх і сльози.

Мамина згадка - щастя і смуток» [37, с. 24].

«Не судить мене, люди, й краплиночку.

Не жадала я смерті дитиночки,

Не була я, о ні, кровопивцею,

Не могла стати катом, убивцею» [37, с. 23].

Стилістична фігура, протилежна анафорі – епіфора. У поезіях Тетяни Валентинівни вона є засобом увиразнення художнього мовлення:

«Мамо! Джерела сонця і любові мамо.

За тебе йшли на бій готові, мамо!

Боліла ти як згусток крові, мамо.

І жила ти в останнім слові, мамо!» [37, с. 28].

Таємничості та недомовленості тексту надає апосіопеза - раптово обірване речення, в якому думка висловлена не повністю. Цим засобом автор може передати емоційний ліричного героя (схвильованість, подив, нерішучість тощо), щоб передати неможливість або небажання мовця говорити про щось, як натяк на те, що за думкою автора реципієнт повинен зрозуміти сам.

«Скільки мрій, що здійснитись могли,

До народження в землю злягли...

Скільки добрих сердець схоронила

Чорних воен глибока могила?..

І людей, яким жити й рости,

Замінили холодні хрести...»[37, с.14].

Але у поезії обірване речення не завжди зупиняє розвиток думки. Навпаки, він продовжується, а читач має час на роздуми. Наступний вислів є поясненням того, про що автор не сказав у попередній фразі. Тобто пауза в такому випадку – це момент для з'ясування співпадання думки читача з поглядом автора.

«Бо ж сподіванки не маєш

На оте, миттєво - вічне...

Йдеш у невідь і гадаєш:

Стріне березнем чи січнем» [37, с. 46].

Знаходимо у віршованих творах і градацію - стилістичну фігуру, яка полягає у поступовому нагнітанні засобів художньої виразності задля підвищення (клімакс) чи пониження (антиклімакс) їхньої емоційно-сміслової значущості. У поезіях вона розрізняється за інтонаційно-емоційними ознаками. Під час прочитання вірша змінюється сприйняття поезії, нарощується почуттєве напруження.

«Він не дійшов до батьківської хати

І до джерел щасливої весни.

Він не дійшов... Та ще чекає мати

І вірять в зустріч соколи-сини....

Та є сини - його жива надія.

І разом з ними і зерна й він

І знов живе, і знову палко мріє,

Новим життям переборовши тлін» [37, с. 13].

Для цього віршованого твору, а також для вагової частини збірок характерним є використання полісиндетону - стилістичної фігури, яка полягає в накопиченні сполучників, що зв'язують окремі слова та частини фрази:

«Так Богом дано, що у цьому світі

Є день і ніч, є літо і зима,

Є я і ти, і в листопаді квітені,

Благословен сузір'ями всіма» [38, с. 26].

У своїй творчості Тетяна Валентинівна вдається і до широкого застосування риторичних фігур. А саме:

Риторичних запитань, які не вимагають відповіді на них. Риторичне запитання не потребує відповіді у двох випадках. Перший – найпоширеніший, тому автор сам дає відповідь на нього або вона вже є відомою реципієнту. Другий випадок: на риторичне запитання не існує відповіді, або ж її ніхто не знає:

«Кидає сутінь роси намистину...

Чом це востаннє, сину?!

Бачу: вечірня зіронька плаче.

Їй ж не болить так одначе.

Жито вихлюпує в стиглих покосах

Чом до життя не просить?!..

Горе хлюпало з рук, з її серця і віч.

Чом ти, боже, дитя забираєш од мами?» [37, с. 30].

Риторичних звертань, суть яких полягає в тому, що поет звертається до неживого предмета, або абстрактного поняття, відсутньої особи, чим посилюється його виразність. Таке запитання не має на меті справжнього контакту з особою, предметом або явищем, до якого звертаються, і

використовується лише для того, щоб звернути до нього увагу реципієнта та висловити ставлення мовця. Використовується для номінації співрозмовника в уявному діалозі.

Слово чи словосполучення оформляється у кличному відмінку часто з додаванням прикладок:

*«Мово вкраїнська,
пісне-окрасо,
В коренім нашім
Серцем Тараса
Ти озвалася до мов велелюдних,
Квітла вогнем і зривала облудне» [37, с. 5].*

Риторичне звертання може стосуватися живої істоти, узагальненого образу, явища природи, предмета, топоніма чи особового імені. Текстова відповідь на звертання не передбачається, оскільки вона вміщена в самому звертанні. Його основна мета - викликати вияв почуттів:

*«Де ти ходила, осене,
Вночі ногами босими,
Златоволоса дівчино
Душі дзвінка струна,
Там загубила, осене,
Слід у загадках росяних
Пісенне срібло-золото
На диких полях» [38, с. 26].*

Риторичних заперечень - таких, що мають форму відповіді на ймовірне припущення, думку уявного співрозмовника:

«Ні, тебе не треба шукати.

Сам прийдеш в мій березень хмільний,

Будуть очі зірками палати,

Буде щастя, дивне, весільне» [37, с. 32].

«Ні, примушу себе назавше

Побороти сердечний біль.

Не заплачу, про зраду визнавши.

Хай виплакує буревій» [37, с. 41].

Риторичні оклики - окличні речення, які слугують для образного вираження якогось сильного почуття — радості, захоплення, гніву, відчаю тощо, і використовуються переважно з метою звернути або посилити увагу на якійсь із сторін змальованого:

«Є любов на світі, є!

Тільки в кожного своя.» [37, с. 39].

Тетяна Валентинівна майстерно сплітає у свою поезію ще одну стилістичну фігуру – антитезу. Це прийом, який створений на основі навмисного контрастного протиставлення діаметрально протилежних понять, пов'язаних між собою спільною темою або спільним внутрішнім змістом [2]:

«На мовчання твоє - писатиму,

На твою німоту - заговорю.

До розпуття стрічань вертатиму,

Щоб зарадить своєму горю» [37, с. 38].

«Твоїї осені мені не овеснити,

Холодне серце жаром не зігріти.

Твоїх очей вогнем не запалити,

Безмовних мені їх не зрозуміти» [37, с. 38].

Українській мові характерний вільний порядок слів. Тетяна Швець часто вдається до інверсії, однієї зі стилістичних фігур поетичного мовлення, яка характеризується нестандартним розміщенням слів у реченні з очевидним порушенням синтаксичної конструкції задля емоційно-сміслового увиразнення певного фрази.

«Збереглися обрії й причали

Днів твоїх із стогаду святого» [38, с. 12].

«...Відійдуть негоди й негаразди.

Ще веселка обрій заквітча» [38, с. 20].

У віршованих творах поетеси інверсія зазвичай виражена розміщенням присудка перед підметом.

2.3 Особливості віршування Тетяни Швець

Віршування - це система організації поетичного мовлення, мистецтво, яке допомагає виразити свої думки, почуття та переживання. Це форма самовираження, яка може бути дуже особистою та водночас універсальною, оскільки слова проникають до глибини душі читача.

Загалом віршування – це сукупність норм і принципів, зокрема, вибору слів, метрики, римування та інших мовних чи поетичних прийомів для створення виразних віршованих текстів. Воно використовується для вираження почуттів, думок, ідей та створення літературних шедеврів. [39, с. 681].

За тематикою вірші можуть бути різними, проте кожен з них має ритм та риму, які допомагають передати почуття та створюють гармонію між словами, адже віршування - це не тільки техніка, а й прояв індивідуальності автора, його унікального сприйняття світу. Використання різних законів та механізмів віршування сприяє розкриттю таланту автора.

Здебільшого в українській поезії вживається силабо-тонічна система віршування, яка поєднує принцип рівноскладовості рядків (силабізму) з принципом сумірності віршових рядків за наголошеністю складів.

Найчастіше українська поетеса вдається саме до класичної силабо-тоніки. Її поезії, що склали збірки «Одкровення» та «Серця материнського орбіта» мають силабо-тонічну будову. У цій системі віршування використовуються різні метричні стопи, які визначають ритм та мелодію віршованого тексту. Основні двоскладові та трискладові метричні стопи включають:

Двоскладові стопи:

1. Ямб ($\cup \perp$). Наголос падає на другий склад стопи.
2. Хорей ($\perp \cup$). Наголос падає на перший склад стопи.

Трискладові стопи:

1. Дактиль ($\perp \cup \cup$). Перший склад акцентований, два наступні - ненаголошені.
2. Амфібрахій ($\cup \perp \cup$). Перший та третій склади акцентовані, середній - ненаголошений.
3. Анапест ($\cup \cup \perp$). Два ненаголошених склади передують акцентованому.

[12, с. 38]

Розглянемо детальніше віршові форми, використані Т. Швець.

Найбільш чисельним розміром у віршах поетеси є хорей, що складає 41% усіх проаналізованих творів. Він допомагає створювати ритмічну та емоційно насичену атмосферу в поезії, відчуття гармонії і рівноваги у виразі почуттів. Характерним прикладом його застосування можна вважати рядки з вірш «Я тобі, моя розрадо...» :

Я тобі, моя розрадо, $\perp \cup \perp \cup \perp \cup \perp \cup$

Я тобі, моє кохання, $\perp \cup \perp \cup \perp \cup \perp \cup$

Йду настріч бентежно і радо, $\perp \perp \cup \cup \perp \cup \cup \perp \cup$

Йду найперша і остання [37, с. 46]. $\perp \cup \perp \cup \cup \cup \perp \cup$

Або поезія «Вечір тихо падав синьо»:

Вечір падав тихо синьо $\perp \cup \perp \cup \perp \cup \perp \cup$

<i>На розлогий літній став.</i>	<i>┐┐┐┐┐┐┐┐</i>
<i>Ти, зігнувшись над цебринням,</i>	<i>┐┐┐┐┐┐┐┐</i>
<i>Щось мовляв і перестав.</i>	<i>┐┐┐┐┐┐┐┐</i>
<i>Може, слова побоявся,</i>	<i>┐┐┐┐┐┐┐┐</i>
<i>Що одлуниться в віках,</i>	<i>┐┐┐┐┐┐┐┐</i>
<i>Може, сумніву піддався,</i>	<i>┐┐┐┐┐┐┐┐</i>
<i>Передчувши зримий крах [37, с. 36].</i>	<i>┐┐┐┐┐┐┐┐</i>

Використання хорею в творах Тетяни Швець допомагає створити певні ритмічні та емоційні ефекти, які поглиблюють враження від поезії. Хорей підсилює мелодійність, а також підкреслює важливість та глибину почуттів, що передаються через слова та образи.

Другою за уживаністю метричною системою поезій Тетяни Швець є ямб (39 % від проаналізованих творів). Він є одним з основних метричних одиниць в поезії та літературі, може бути поєднаний з іншими метричними одиницями для створення різних метричних схем і ритмів у віршах. Наприклад:

<i>Де буки небо борознять верхів'ям.</i>	<i>┐┐┐┐┐┐┐┐┐┐</i>
<i>І буслі долю носять в кожну хату,</i>	<i>┐┐┐┐┐┐┐┐┐┐</i>
<i>Де н'є криниця зорі з надвечір'я,</i>	<i>┐┐┐┐┐┐┐┐┐┐</i>
<i>Щоб доброму яку подарувати... [37, с. 4]</i>	<i>┐┐┐┐┐┐┐┐┐┐</i>

У наведеному прикладі авторка також використовує пірихій. Це метрична фігура, яка використовується для розриву монотонного ритму, додає певної варіативності та ритмічної напруженості до віршованих текстів. Вона виникає, коли два неакцентованих склади знаходяться підряд.

Використання пірихії може бути засобом змішування ритмічної структури вірша, що допомагає підкреслити певні образи або емоції, може бути частиною поетичного експерименту, який дозволяє авторці виходити за рамки традиційного ритму та створювати нові, неочікувані ритмічні схеми.

Цей вірш також має чарівну музичність завдяки ямбічному розміру та використанню рими. Він створює образи природи та життя в сільській місцевості і може викликати в слухачів чуття гармонії з природою.

В поезії «Коли ступає осінь в літо» поетеса використовує чотиристоповий ямб:

<i>Вже літо серпнем зорі студить,</i>	υ┐υ┐υ┐υ┐υ┐υ
<i>Жнивує житом рання осінь.</i>	υ┐υ┐υ┐υ┐υ┐υ
<i>Мінор тоді стискає груди,</i>	υ┐υ┐υ┐υ┐υ┐υ
<i>Бо й твій обжинок на порозі [37, с. 28].</i>	υ┐υ┐υυυυυ┐υ

У поетичній творчості Тетяни Валентинівни знаходимо і трискладові метри, а саме дактиль, амфібрахій та анапест, які у збірках складають 20%. Ці віршовані розміри додають ритму та музичності віршу, роблять його більш виразним і цікавим для слухача. Окремі види трискладових метрів можуть використовуватися для досягнення різних літературних та поетичних ефектів. Вони менш поширені у поетичному доробку Тетяни Швець, але їх використання є потужним у віршах авторки. Оскільки воно допомагає автору створити протяжну систему ритму, що створює враження інформативної розповіді. Детальніше розглянемо на конкретних прикладах.

Амфібрахій складається з трьох складів, де наголос падає на середній склад. Його зустрічаємо приблизно у 4 % поезій:

<i>Моя Буковино! Живого добра роси чисті</i>	υ┐υυυ┐υυυυ┐υυυυ┐υ
<i>І сонячний усміх на килимі трав злототканих,</i>	υ┐υυυ┐υυυυ┐υυυυ┐υ
<i>Краси первозданної вічне дзвінке намисто,</i>	υ┐υυυ┐υυυυ┐υυυυ┐υ
<i>В якому весна лебедіє і снить барвисто [38, с. 9].</i>	υ┐υυυ┐υυυυ┐υυυυ┐υ

Анапест складається з трьох складів, де наголос падає на останній склад. У збірках української поетеси можна зустріти 13 % цього віршового розміру:

<i>Одлетіли літа журавлями у далеч синю</i>	υυ┐υυυ┐υυυυ┐υυυυ┐υ
<i>І забрали за обрій святу непогрішність віч...</i>	υυ┐υυυ┐υυυυ┐υυυυ┐υ
<i>Тільки часом, буває, у погляді свого сина</i>	υυ┐υυυ┐υυυυ┐υυυυ┐υ
<i>Знов побачу тебе – і душею іду навстріч [38, с. 16].</i>	υυ┐υυυ┐υυυυ┐υυυυ┐υ

*Ми біль людський ще зміряти не можем, В
 Розлуку в часі, розстаннях, листами Г
 Чомусь-то звикся уявляти кожен, В
 Але ж вона живуча почуттями» [37, с. 37]. Г*

Римування, в залежності від того, які звуки в кінці рядків узгоджуються між собою, буває кількох видів:

1. Перехресне римування (абаб). В цьому випадку рядки римуються чергуючись між собою, створюючи характерний перехресний патерн.
2. Парне римування (аабб). Тут перші два рядки римуються між собою, а так само і наступні два. Це може додати віршам симетрію та ритмічність.
3. Кільцеве римування (абба) – це форма римування, де рядки римуються у певному шаблоні, який створює зв'язок між рядками вірша.
4. Змішане римування. Вірші також можуть містити різні види римування, де рядки римуються з іншими рядками згідно певної схеми.

У проаналізованих збірках Тетяни Швець найчастіше використане перехресне римування. Воно створює мелодійну картину ритму, характерну переплетену структуру, яка може нагадувати музичний патерн. Це додатково підсилює враження від читання, створюючи музичний ритм вірша. Перехресне римування також підкреслює співвідношення між рядками, допомагаючи структурувати текст та надавати йому певну організованість. Цей вид римування може бути особливо ефективним у ліричних віршах, де важливість звукового та ритмічного аспектів може бути важливою для передачі почуттів та настроїв. Перехресне римування - це літературний прийом римування, де перший рядок римується з третім, а другий – з четвертим. Схема римування виглядає таким чином: АВАВ, де "А" та "В" представляють різні рими. Наприклад, поезії «Осені багатств не переміряти», «Так Богом дано, що у цьому світі» та «Тебе немає біля мене»:

«Осені багатств не переміряти, А

Та весни буяння не питай. в

Бо й життя нас змушує повірити: А

В листопаді не повернеш май» [38, с. 22]. в

«Тебе немає біля мене, А

Та я щораз, як всі літа, в

Із сповіддю до тебе, нене, А

Йду через вічності жита» [38, с. 19]. в

Найпростішою формою римування з відстанню між співзвучними словами вважається суміжне римування. Суміжне римування (відоме як паралельне римування) - це літературний прийом римування, де кожна пара суміжних рядків римується між собою. Схема римування в такому випадку виглядає наступним чином: ААВВ. Наприклад, поезії «Заворкую синій смуток» та «Пісня дише голосом»:

«Заворкую синій смуток А

Незабуток. А

І попрошу у волошки В

Щастя трошки...» [38, с. 30] В

«Пісня дише голосом, А

Мовить поле колосом, А

Спогад – солов'ями. В

А думки – словами» [37, с.4]. В

У збірках «Одкровення» та «Серця материнського орбіта» застосовується і кільцеве, або охоплююче, римування. Це літературний прийом римування, в якому останнє слово або фраза в кожному рядку повторюється в кінці вірша. Це створює враження закінченості та закругленості тексту, оскільки вірш,

фактично, «закривається» тим же словом або фразою, яке було використано на початку:

*«А я серце своє щоночі А
Перетрую сном заболілим: В
Над коханням моїм дівочим А
Білі квіти надій зімліли» [37, с. 38]. В*

У проаналізованих текстах спостерігаємо два види рими: точну та неточну. Точна рима – це тип рими, де звуки останніх слів двох або більше рядків вірша мають однаковий звуковий відтінок, починаючи від останнього наголошеного голосного звука. Тобто, вона означає, що кінцеві звуки слів повністю співпадають, починаючи з останнього голосного і до кінця слова:

*«Я тобі через **чекання**
Простягну крило **лебідки**.
Хай воно, як промінь **зрання**,
Хлюпне радістю **незвідки**» [37, с. 46].*

Неточна рима – це тип рими, де звуки останніх слів двох або більше рядків вірша мають схожий, але не повністю однаковий звуковий відтінок. Вона використовується для створення більш м'якого або менш очевидного звукового співвідношення між словами:

*«Поезія – то голос **почуттів**
І думки **цвіт**, натхненно-неповторний,
На дереві мудрості **святім**
З живильним **коренем**» [38, с. 7].*

Вірші Тетяни Швець характеризуються достатньою кількістю чоловічих рим або окситонів, коли наголошеним є останній склад вірша. Вони називаються «чоловічими», оскільки вони мають більш твердий і сильний звук, відмінний від «жіночих» рим, де останній наголошений голосний звук відрізняється. Окситони можуть бути використані для підкреслення сили або драматичності вірша:

*«Губи твердо сказали тобі «Іди»
Серце рвалось і звало: «Ні, зачекай!»*

То хотілось від тебе йти,

То хотілось з тобою хоч в ад, хоч в рай» [37, с. 35].

Жіночі рими або парокситони - це рими, в яких останній наголошений голосний звук слів відрізняється. Вони можуть бути використані для підкреслення легкості, грації або м'якості вірша. Наприклад, поезія «Присвята» та «Кажуть, що у ночі зорепадні»:

«Нехай літа спливають в далі сині,

І сіється на скронях срібло плавно.

Ви з нами, юна наша Берегине,

Ви в нас, дівочна наша Ярославно» [38, с. 21].

«Кажуть, що у ночі зорепадні

Сріблом-золотом повняться криниці.

Хто ж іде по воду навітання,

Той приносить зорі-багряниці» [37, с. 4].

Рими в поезіях Тетяни Швець виконують кілька важливих функцій: ритмічну, гармонічну, акустичну, змістову, структурну та емоційну.

Усі ці функції допомагають в поетичному мистецтві створювати вірші, які мають не лише літературну, а й музичну та емоційну цінність для читачів і слухачів.

Висновки до 2-го розділу

Отже, збірки Тетяни Швець «Одкровення» та «Серця материнського орбіта» досить багаті на поетичну лексику, а саме на: архаїзми, історизми, неологізми, фразеологізми, діалектизми, а також синоніми, антоніми. Знаходимо різноманітні художні засоби. Найчастіше поетеса використовує порівняння, епітети, метафори. Віршовані твори авторки мелодійні та ритмічні, в них переважають алітерації та асонанси. Багатою та різноманітною є їх синтаксична організація.

Тетяна Швець у своїх поетичних збірках «Одкровення» та «Серця материнського орбіта» найчастіше вдається до силабо-тонічної системи віршування. Вірші побудовані переважно на ямбічній основі (41 %). Також досить часто зустрічаємо

хорей (39%). Використовуються і дактилі (3 %), анапести (13 %), та амфібрахії (4 %). Розглядаючи рими Тетяни Валентинівни з погляду на їх естетичну вартість слід зазначити, що у збірках «Одкровення» та «Серця материнського орбіта» багато рим, які є досить різноманітними. Ця розмаїтість дає поетам можливість експериментувати зі звуками та створювати різну атмосферу та виразність у своїх віршах та текстах. Кожен тип рими має свої особливості та може використовуватися для досягнення конкретних літературних ефектів.

РОЗДІЛ III

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ ТЕТЯНИ ШВЕЦЬ В ЗЗСО

У шкільній програмі з української літератури для 5-9 та 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів біографія та творчість Тетяни Швець не подана для вивчення у шкільному курсі української літератури та не вказана в списку позакласного читання. Однак, її поезію потрібно вивчати в школі.

В контексті сучасної літератури дослідження та вивчення творчості Тетяни Швець може допомогти зрозуміти, які тенденції літературного життя панували в період творчої праці поетеси і як вони вплинули на сучасну літературу.

Українська література переживала поступове послаблення диктатури і зростання творчої свободи. Письменники більше не були обмежені державними ідеологічними рамками та мали більшу свободу виразу своїх ідей та поглядів. Це дозволило їм вільно розкривати складні теми.

Тетяна Валентинівна, як і письменники того часу, висвітлює в своїх творах проблеми людини в сучасному світі, теми сімейних взаємин, кохання, дружби, війни, долі людини у суспільстві та невизначенності її майбутнього, а також звертає увагу читачів на різні історичні епохи та події. Поезії громадянської лірики авторки відображали бажання та надію українців жити у світлому та справедливому суспільстві. Ці теми були і є важливими для формування української національної свідомості та самоідентифікації. Тому вивчення творчої спадщини Тетяни Швець сприяє кращому розумінню культурного спадку.

Кожен поет має свою унікальну творчу історію, яка відображає певні аспекти культури та спільноти свого часу. Тетяна Валентинівна використовує літературну мову, образну лексику для створення яскравих образів та виразного висловлення своєї думки. Її вірші виражають і радісні почуття, красу та ніжність природи, символічний зв'язок між природою і коханням. Тому поетичні твори авторки допомагають збагатити свій світогляд, розширити межі розуміння світу та суспільства, отримати естетичне задоволення. А популяризація менш відомих

авторів може звернути увагу літературної критики на їхні твори та розширити кругозір реципієнтів. Це дозволить зберегти й передати наступним поколінням цінності та унікальність літературної спадщини.

Враховуючи вищесказане, ми пропонуємо вивчати творчість Тетяни Швець на:

1. уроках літератури рідного краю (Буковини);
2. уроках позакласного читання;
3. позакласних заходах.

Літературне краєзнавство – це окрема галузь науки про літературу, яка сфокусована на вивченні фольклорної спадщини, літературних творів, художніх образів, що виникли внаслідок взаємодії з природою, історією, традиціями, звичаями, побутом та людьми конкретного регіону.

Урок літератури рідного краю - це частина шкільної програми, де поглиблено вивчається інформація про життя та творчість авторів, які пов'язані з конкретною місцевістю, регіоном чи областю. Мета таких уроків - заохотити учнів читати та дізнаватися більше про творчість письменників свого краю. Вивчення літератури рідного краю підтримує інтерес до місцевої творчості, культурної спадщини, історії рідної землі, сприяє розвитку мислення та особистісному зростанню учнів. Воно викликає бажання учнів читати твори письменників свого регіону, аналізувати висвітлені проблеми та дізнаватися більше про самих письменників як особистостей.

Для успішної організації уроку літератури рідного краю використовують різні методи та прийоми, які допомагають краще зрозуміти та вивчити матеріал, а саме: самостійна або групова робота, бесіда, лекція, диспут, конференція, круглий стіл, зустріч і розмова з письменником, екскурсія або заочна подорож, літературна виставка, мозковий штурм, асоціативний куш, інсценізація, літературний практикум, дослідно-пошукова робота - це лише декілька форм організації навчального процесу, які можуть бути використані для поглибленого вивчення творчості письменників рідного краю.

Сучасний урок літератури – це урок, який створено з урахуванням сучасних стандартів освіти, він спрямований на розвиток інтелектуальних, соціальних та моральних аспектів особистості учня. Уроки літератури відрізняються своєю унікальністю. Вони потребують специфічної емоційної атмосфери, відмінної від тієї, яка властива, скажімо, урокам математики, фізики чи біології. Тому не можна просто копіювати форми, методи і прийоми роботи з учнями, які використовуються при вивченні інших предметів, безпосередньо на уроки літератури.

Ефективним вважають лише той урок, який враховує специфіку відтворення життя у художніх творах та унікальність сприйняття людиною мистецтва. Література – це мистецтво слова, тому на уроках необхідно не лише передати учням інформацію, але й викликати емоційну реакцію, спонукати до власних роздумів про життя. Отримання нових літературних знань, як важливий компонент духовного розвитку учня, завжди повинно включати в себе аналіз явищ і фактів, формування особистого ставлення до істин, ідей та образів. Викладання літератури вимагає від педагога не лише високого професійного рівня, але й обдарованості та творчого підходу до предмета.

Методи і прийоми навчання, характер завдань і видів роботи, дозування часу, темп уроку, його загальна тональність, контакт з класом – усі ці сторони навчального процесу повинні бути ретельно обдумані.

Хочемо зауважити, що з враховуючи вікові особливості учнів, їх загальний розвиток, психологічні та пізнавальні здібності, вважаємо доцільним вивчати біографію та творчість письменниці у 9-му класі.

Підібравши методи та прийоми для засвоєння матеріалу життєпису та поезій Тетяни Швець, пропонуємо план-конспект уроку літератури рідного краю:

План-конспект уроку літератури рідного краю

9 клас

Тема: «Життя та творчість Тетяни Швець».

Навчальна мета: висвітлити основні етапи життя та творчого шляху Тетяни Швець, познайомити учнів з особливостями поетичної творчості письменниці.

Розвивальна мета: розвивати вміння виразного читання, аналізу поетичних творів;

Виховна мета: виховувати пошану та любов до української літератури й рідної землі.

Тип уроку: урок-дослідження.

Обладнання: презентація, портрет письменниці, збірки «Одкровення» (1993) та «Серця материнського орбіта» (2006).

Епіграф: «Буковина – неповторна місцевість, де жили люди і книги» (Пауль Целан).

Хід уроку

I Організаційний момент (1-2 хв)

Вступне слово вчителя:

Добрий день, шановні дев'ятикласники! Рада всіх вас бачити. Як ви себе почуваете? Сподіваюся, що ми сьогодні старанно попрацюємо.

II Актуалізація опорних знань учнів. (5 хв)

Слово вчителя: Прочитайте епіграф нашого уроку - слова видатного письменника Пауля Целана.

Робота з епіграфом

1. Чому на вашу думку автор зазначає, що на Буковині «жили люди і книги»?
2. Чи є цей вислів актуальним у наші часи?
3. Яких ще письменників нашого краю ви знаєте? Давайте створимо асоціативний куш «Письменники Буковини».

Асоціативний куш

III. Оголошення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності. (3 хв)

Слово вчителя: Мальовничий куточок України, відомий як Буковина, не випадково отримав свою назву. Природа щедро обдарувала цю землю: Карпатські гори вкрили її зеленим килимом букових і хвойних лісів, а на рівнинах процвітають весняним квітням та рясною осінньою палітрою пишні сади. Чарівна ошатність Буковини - це результат доброзичливості, працьовитості і таланту її мешканців. Протягом багатьох століть, з давніх часів, буковинці творили свою історію, розвивали культуру та духовне середовище, наповнюючи їх унікальними обрядами, звичаями і традиціями. Зберегти та передати нащадкам найкраще, що має буковинський край – це наша місія, тому сьогодні на уроці ми досліджуватимемо біографію та творчість буковинської письменниці Тетяни Валентинівни Швець. Запишіть, будь ласка, тему в зошити.

IV. Робота над засвоєнням нових знань (28 хв.)

Робота в групах

Виступ I групи «Дослідники-біографи»

Життєпис Тетяни Швець

Тетяна Валентинівна Швець – буковинська поетеса, прозаїк, публіцист і педагог. Народилася 11 квітня 1956 року в селі Колінківці, Хотинського району, Чернівецької області. Її батьки, Валентин Павлович Швець та Ніна Мифодіївна Коваль-Швець, були учителями-філологами, що вплинуло на літературний талант поетеси з раннього віку. Сім'я переїхала до рідного села батька - Бочківців, коли Тетяні було всього 4 роки.

У Бочківцях поетеса провела своє дитинство і юність, вчилася в місцевій школі, а потім у Шиловецькій середній школі. На відміну від багатьох дітей, вона почала свою освіту у віці шести років, оскільки в селі не було семирічної школи. У 16 років Тетяна Валентинівна вступила на філологічний факультет Чернівецького державного університету, а після закінчення університету в 1977 році стала вчителем української мови та літератури у місті Вінниці. Також вела телевізійну програму "Календар знаменних дат" разом із своїми учнями. Проте, через рік Тетяна Валентинівна повернулася на Буковину, де працювала в різних школах, а пізніше стала заступником директора й згодом директором Бочковецької восьмирічної школи.

У 1993 році Тетяну нагородили премією імені Омеляна Поповича за сумлінну творчу працю у відродженні і розбудові національної школи в Буковинському краї. Згодом, у 2000 році, з сімейних причин, їй довелося виїхати за кордон, в Італію. Після двох з половиною років вона повернулася до роботи в школах Чернівців і Бочківців, а потім перейшла на заслужений відпочинок.

Виступ II групи «Літературознавці»

Творчий доробок Тетяни Швець

Свій талант у написанні віршів письменниця виявила ще в юні шкільні роки. Перша її поезія, створена в п'ятому класі, була присвячена вербичці. Під час навчання в школі дівчинка переходила річку Бочківчанку, де вона часто звертала увагу на густі зелені верби, серед яких виростало деревце, висаджене самою Тетяною. Ця картина надихнула її на написання свого першого вірша

"Вербичка". Через деякий час цей вірш був опублікований у газеті "Червона зірка". Коли батьки виявили талант доньки, Валентин Павлович допоміг їй взяти участь у літературній студії у Хотині, де Тетяна познайомилася з відомим буковинським прозаїком Степаном Снігуром. Завдяки підтримці Степана Олексійовича, вона видала свою першу збірку поезій під назвою "Одкровення" у 1993 році. Після дванадцятирічної перерви, в 2006 році Тетяна видає свою другу збірку "Серця материнського орбіта". Загалом, у цей період в збірках опубліковано близько ста віршів.

Поетична творчість Тетяни Швець вирізняється багатством тематики, глибоким філософським підґрунтям, різноманіттю художньо-стильових особливостей.

Виступ III групи «Літературознавці»

У своїх віршованих творах поетеса звеличує рідний край, його історію.

Декамація та аналіз поезії «Дністровий прибій».

Літературний паспорт

Назва твору: «Дністровий прибій»;

Літературний рід: ліро-епос;

Жанр: героїчна поема;

Тема твору – зображення Хотинської битви;

Основна ідея – непереможність мужніх козаків; слов'янське братство ні на крок не поступалось ординцям.

Головні герої: козаки, ординці, гордий Антей.

Композиція:

Експозиція: заснування мудрим старим русичами Хотинської фортеці;

Зав'язка: селянські повстання під проводом Андрія Борулі, його смерть;

Кульмінація: напад ординців, кривава боротьба з ними;

Розв'язка: перемога козаків та мужнього Антея.

Художні засоби:

Епітети: «спрагли стремління», «сиві пагорби», «юний Хотин», «суворий шрам», «кривава праця».

Метафори: «родивсь Хотин», «камінь і болить і кличе», «болить і кличе таїна», «горіли серця».

Порівняння: «камінь – спогад древніх літ».

Уособлення: «Сином Київської Русі,/Братом Галича і Волині/ Приймаком молдаван -князів/ Пам'ята себе місто й нині.»

Ритричні звертання: «Чуєш, Хотин, бачиш Хотин».

Гіпербора: «Тисячі сонць, море іскрин ворогу стали стіною».

Словникова робота:

1. ПОБІ́ДА, и, жін., поет., заст. Перемога.
2. ТАЇ́НА, и, жін., поет. Таємниця.
3. КРА́СНИЙ, а, е, КРА́СЕН, сна, сне, нар.-поет. Те саме, що гарний 1; прекрасний, чудовий.
4. ВАЖЕ́ННИЙ, а, е, розм. Дуже важкий.
5. ГРОМОВІ́ЦЯ, і, жін., розм. 1. Те саме, що блискавка.

V. Підведення попередніх підсумків, засвоєння нових знань (5 хв.)

Слово вчителя: сьогодні на уроці ми познайомилися з ще однією талановитою постаттю буковинської літератури – Тетяною Швець, чия поезія вражає різноманіттю ліричних настроїв. Давайте перевіримо, як добре ви засвоїли навчальний матеріал.

Бліц-опитування

1. Коли народилася Тетяна Швець?
2. Звідки вона родом?
3. Коли розпочала свою поетичну діяльність?
4. Що стало поштовхом до цього?
5. Скільки збірок видала поетеса, в якому році та які їхні назви?

Рефлексія «Мікрофон»

Продовжте речення

Мене здивувало...

Я навчився...

Це варто знати!

Сьогодні я дізнався...

Мені сподобалось...

VI. Повідомлення домашнього завдання (2 хв)

Зробити вдома аналіз поезії «Моя Буковина...»

Слово вчителя: Дякую за вашу активність. На цьому наш урок завершено. До побачення!

Уроки-дослідження – це форма навчання, в якій основний акцент робиться на застосуванні дослідницького методу для освоєння навчального матеріалу. Використання цього формату уроку обумовлене вимогами сучасного суспільства, яке ставить перед навчальними закладами завдання розвивати творчі здібності учнів, навчати їх самостійно мислити, здобувати знання та застосовувати їх на практиці. Мета уроків-досліджень полягає в розвитку учнівських умінь і навичок, необхідних для вирішення нестандартних завдань, що зумовлені змістом уроку. Основні завдання такого уроку включають в себе розвиток навичок самостійного пошуку інформації, з'ясування істини та самостійне здобуття нових знань.

Методи, прийоми та технології, які використані при розробці уроку:

Робота з епіграфом - сьогодні епіграф на уроці - бажаний елемент, який виступає ключем до розуміння основної ідеї уроку. Використання епіграфа сприяє не лише легшому сприйняттю матеріалу, але й викликає інтерес, готує учнів до пошуку відповідей, мотивує до активної участі на уроці та сприяє створенню творчої атмосфери. Використання епіграфів сприяє розвитку наукового мовлення учнів, підвищує їхню увагу до мудрої думки, формує повагу до слова та сприяє естетичному вихованню.

«Асоціативний куш» - представляє собою форму інтерактивної технології, під час якої вчитель обирає ключове слово, що визначає тему, а учні висловлюють всі асоціації та ідеї, які виникають у їхній пам'яті щодо цього слова. Така технологія спонукає учнів вільно мислити та відкрито висловлюватися на задану тему.

Робота в групах - групова робота є методом організації навчально-пізнавальної діяльності, при якому учні, які володіють різним рівнем навчальних можливостей, об'єднуються у невеликі групи для виконання завдань, які можуть бути як спільними, так і індивідуально адаптованими відповідно до вказівок вчителя. Важливо, щоб склад груп не залишався постійним, оскільки це може призвести до формування груп з різним рівнем успішності. Цей підхід дозволяє ефективно взаємодіяти з багатьма дітьми одночасно, опрацювати значний масив інформації і зекономити час.

Літературний паспорт – це коротка характеристика твору. За допомогою нього можна узагальнити та систематизувати, за певними критеріями, основні особливості літературного твору.

Словникова робота - робота з лексикою має на меті розвивати вміння дітей ефективно використовувати слова рідної мови, розуміти їхнє значення та вживати їх у власному мовленні. Завдання словникової роботи визначаються відповідно до вікових груп. Зміст словникової роботи передбачає постійне розширення, поглиблення та узагальнення знань про предметний світ.

Бліц-опитування - метод контролю рівня знань учнів під час навчання. Цей педагогічний прийом включає в себе постановку вчителем питань до учня, який повинен подати чітку та коротку відповідь, яка висвітлює сутність запитання.

Рефлексія «Мікрофон» - Під терміном "рефлексія" в педагогіці розуміють здатність дитини до самооцінювання, вміння аналізувати свої власні дії, вчинки та мотиви. Основною метою рефлексії є пригадування та обдумування власної діяльності, а саме: її зміст, методи, завдання та шляхи їх вирішення.

Виховна система у школі являє собою цілісну структуру, спрямовану на ефективне формування особистості учнів. В шкільному середовищі відбувається моральне виховання, розвиток творчого мислення та відповідальності учнів. На сучасному етапі існує вже вибудована система виховної роботи, яка базується на принципах гуманізму та демократії, об'єднання сім'ї і школи, а також передбачає передачу цінностей від покоління до покоління. Ця система спрямована на реалізацію національного виховання, сприяє розвитку навичок самоосвіти та

самоаналізу. Крім того, вона допомагає учням розкривати свої індивідуальні здібності, творчість і самостійно визначати своє місце та шлях у житті.

Виховна робота - це вплив учителя на учня, який є постійним, цілеспрямованим і систематичним процесом, що відбувається не лише під час занять, але і в позаурочний час. Її основна мета полягає в формуванні громадянина-патріота України, створенні умов для самореалізації кожного учня відповідно до його потенціалу. Також велика увага приділяється вихованню особистості з демократичним світоглядом та культурою, а також формуванню свідомого ставлення учнів до свого здоров'я та виробленню здорового способу життя.

Принципи виховної роботи:

1. Принцип гуманізації та демократизації виховного процесу визначаємо як засаду ставлення до учня з врахуванням його цінності як особистості та розвитку демократичних аспектів у виховній діяльності.
2. Принцип зв'язку виховання з реальним життям – являє собою практичну спрямованість виховного процесу на конкретні ситуації та завдання, що виникають у реальному житті учнів.
3. Виховання особистості в колективі під час спільної діяльності – це процес формування індивідуальних якостей учня в умовах колективного взаємодії та співпраці.
4. Єдність вимог і поваги до особистості – це принцип встановлення вимог до учнів, які базуються на повазі до їхньої індивідуальності.
5. Послідовність, систематичність і єдність виховних впливів. Цей принцип передбачає, що всі особи, групи та соціальні структури, що беруть участь у вихованні, мають діяти спільно, організовано та регулярно, висуваючи перед учнями узгоджені вимоги та доповнюючи педагогічний вплив один одного.

Однією з форм виховної роботи в школі – є виховний захід. Це сукупність різноманітних виховних впливів, які спрямовані на досягнення єдиної комплексної виховної мети і взаємодіють між собою, утворюючи цілісну систему.

Поезії Тетяни Швець мають не лише естетичну, а й виховну функцію, тому пропонуємо розглянути план-конспект позакласного заходу до Дня матері в 9 класі на основі творчості поетеси.

План-конспект позакласного виховного заходу до Дня матері

«Святе від матері»

(на основі творчості Тетяни Швець)

Тема: «Святе від матері»

Мета: Розширити й поглибити знання учнів про творчість Тетяни Швець; про значення матері в житті людини, розвивати уміння декламувати вірші, сприяти формуванню духовно-моральних цінностей учнів, виховувати в них повагу та любов до матері, бережливе ставлення до неї.

Епіграф: *Серце матері - невичерпне джерело чудес.* (Оноре де Бальзак)

Обладнання: збірки «Одкровення» та «Серця материнського орбіта».

Хід заходу

I. Організаційний момент

II. Мотивація виховної діяльності. Оголошення теми заходу.

Слово вчителя: Добрий день, шановні учні та гості нашого заходу. Сьогодні ми зібралися тут, щоб вшанувати найдорожчу людину в нашому житті – маму.

"Мама", "мати", "матуся" – ці слова стають невід'ємною частиною нашого життя від самого його початку. Це прекрасне слово вміщує в собі найтепліші спогади, найніжніші відчуття та безмежну турботу. Воно звучить як магія, яка робить наше серце теплим і сповненим радості. Воно разом з нами у щасливі часи, а у скрутні миті - стає надійною опорою. І навіть коли у моменти печалі пташка надії летить з наших сердець - материнське слово відгукується в душі, пом'якшуючи біль і віддаючи тепло своєї невичерпної любові. Сьогодні на свято також запрошено Тетяну Валентинівну Швець, яка оспівує у своїх поезіях глибоку пошану до неньки та щиру материнську любов до своїх синів.

Учень 1: Український народ виявляє особливу пошану до образу матері, який переплітається у всіх сферах культури. Цей образ знаходить своє втілення

в народних творах, молитвах, піснях, віршах і прозових творах. У народних піснях материнство є однією з найбільш улюблених тем. Мати уособлює в собі хранительку домашнього вогнища, захисницю роду, сильну та одночасно ніжну жінку, порадницю, вчителя та заступницю. У цьому образі втілено найвищі моральні цінності: доброту, самовідданість, любов, працьовитість, милосердя, турботливість, ніжність... Неможливо переоцінити вплив цього образу на формування особистості.

Учень 2: декламує вірш «Матері»:

«Вчуваю голос твій у шепоті трави,

В прозорій тиші, росяно-ранковій,

У спогаді, що день благословив

На труд бджолиний і на цвіт любові.

Вчуваю голос твій крізь років далину

І н'ю його живильну віщу силу,

Осмислюючи істину одну:

Цей голос - совісті моєї крила» [38, с. 18].

Учень 3: У цей святковий момент, шановні матусі, прийміть висловлені слова вдячності, найтеплішої любові та поваги!

Ведуча: У травні, коли природа пробуджується від зимового сну і жайворонки весело співає у блакиті неба, святкують День матері, який виник у Філадельфії завдяки ініціативі молодшої американки Анни Джарвіс. Походження цього свята пов'язане з втратою Анною своєї матері, яка раптово та передчасно покинула цей світ. Дівчина написала листи конгресменам та президенту США, пропонуючи встановити щорічне вшанування матері весною. Ця ідея знайшла відгук у різних країнах світу.

Ведучий: Уперше в історії України, в Галичині, День матері відзначили у 1929 році. У цей особливий день люди, убрані в національний одяг, рано-вранці вирушили до церкви на богослужіння. Пізніше тисячі дітей, тримаючи квіти в руках, під звуки музики пройшли вулицями міст та сіл до центральної площі, де відбувалося святкування. Під час урочистостей звучали пісні, вірші, влаштовували вистави та виставки виробів. Кожен елемент святкування - квіти, слова пісень, веселий настрій та сміх - був приурочений вшануванню матерів.

Ведуча: Після 1939 року це свято було заборонене, але з відновленням незалежності України і відродженням національних традицій, свято, яке було так дороге народові, повертається. З 1990 року Свято матері відновлює своє існування в Україні і відзначається у другу неділю травня.

Учень 4: Травень - місяць, присвячений Небесній Матері, Діві Марії, яка в нашому народі особливо шанується як заступниця скривджених та знедолених. Ця свята постать благословила свого Сина, якого ми вважаємо Спасителем людства. Сьогоднішнє свято – це свято Божої Матері - матері України і нашої земної матері, яка подарувала нам життя. Вона є джерелом чистоти, яке живить нас з перших митей народження і аж до завершення нашого життя.

Учень 5: декламує уривок поезії «Присвята землячці».

«На розпнутті доріг

Скільки літ маячить її серце!

Сивий вітер вдаря,

сушить спека нещадно, не раз.

Та воно незбориме

в своєму життєвому серці,

Бо у нім плин любові і віри

незчерпний запас» [37, с. 24].

Учень 6: Слово "мати" – вічне і неповторне, подібне до світла. Незалежно від місця та обставин, наша мати завжди освітлює наш шлях своїм ніжним серцем, яке віддано належить своїй дитині. Чи то в дні випробувань, чи в дні щасливих моментів, вона завжди поруч, готова допомогти і подарувати свою безмежну любов.

Слово вчителя: Це слово для нас означає все, що добре, щире і людське. Ця людина – та, перед якою ми завжди відчуватимемо глибоку вдячність, готові завжди висловлювати пошану та цілувати руки, які ніжили нас у дитинстві. Її душа завжди супроводжує нас у цьому житті, підтримуючи як у моменти радості, так і в труднощах. Немає нічого величнішого, ніж материнська любов. Це безмежне відчуття ще не розгадано повністю, хоча й оспівано у сотнях, а, можливо, й тисячах віршів.

Учень 7: декламує уривок з поезії «Мамо»

*«Скільки сонячної любові,
Скільки ніжності в тобі, мамо?!
Скільки ласки у кожному слові,
Скільки сонця в очах коханих?!
Їх не змірять нікому в світі,
Не сказати про це словами.
Та усе це чомусь ми, діти,*

Відчуваєм завжди з роками» [37, с. 28].

Ведуча: Усім серцем вітаємо вас, дорогі матері, з чудовим весняним святом – Днем Матері. Бажаємо вам великої радості, здійснення сонячних мрій та надій материнства.

Ведучий: Нехай ваше життя буде наповнене безмежною радістю, а ви отримуєте вдячність від своїх дітей, любов і тепло. Бажаємо вам, дорогі

матусі, щастя на цій землі і міцного здоров'я. Нехай невдачі обходять ваші родини, а Богородиця вас оберігає.

Учень 8: декламує уривок з поезії «Мамо»

«Сонце падає в криницю

По обіді.

Бачиш, мамо,

По обіді молодиться

Й дужче гріє

Й ти так само.

Вітер вранці прохолодний

Чуєш, мамо?

А опівдні теплий й любий.

Й ти так само.

Зранку в річці - сива студінь

Віриш, мамо?!

По обіді де ж той грудень?

...За горами,

Якщо б мене хтось часом запитав

Якою є життєва доброта,

То я, черпнувши думкою снаги,

Творила б з правди обрис дорогий.

Вона веснує в маминих очах,

*Її стоколос в серці не зачах.
 В клітинці кожній пошкарублх рук
 Снує тепла приишклий щемний згук
 І вся довкіл життєва доброта
 Із матері до сонця пророста» [37, с. 28].*

Слово вчителя: Немає нічого більш благородного і святішого, ніж материнська любов - чиста та безкорислива. Проходять роки, діти виростають, але материнська турбота залишається незмінною. Незалежно від віку дитини, мама завжди переймається її долею. Пам'ятайте, що материнські очі супроводжуватимуть вас протягом усього життя, а мати завжди буде готовою прийти на допомогу і простягти руку під час труднощів. Тож поважайте і бережіть своїх матерів, намагайтеся робити їх щасливими.

Учень 10: декламує вірш «Не забудь на порозі хати»

*«Не забудь на порозі хати
 Притиснути до серця руки,
 Що зростили тебе крилатим,
 Вливши в душу життя стозвуке
 Не забудь поклонитись нені
 За навіяні в сні ромашки,
 За наспівану з дна натхнення
 Вічну пісню любові й ласки» [37, с. 29].*

Учень 11: продовжує декламувати вірш «Не забудь на порозі хати»

*«Вона живе в своїй дитині,
 Живе в онуках вічна мати.*

Частинка маминого сонця.

В малечих світиться очах.

Частинка маминого серця

У серці кожного дитяти,

В любові дочок проростає

Весна, що жила в матерях» [37, с. 29].

Слово вчителя: Дякуємо усім присутнім за увагу! Любімо та бережимо найбільший скарб у нашому житті - матір!

Такий виховний захід допоможе учням глибше ознайомитися із творчістю Тетяни Валентинівни, зрозуміти та осмислити сенс, який закладений у її віршах, а також досягнути значення теми матері та материнства у поезіях авторки.

Висновки до 3-го розділу

Тетяна Валентинівна Швець здійснила вагомий внесок у поетичний світ своєї області, тому вивчення її віршів буде доцільним на уроках української літератури. У програмі шкільного курсу не передбачено вивчення біографії та творчості Тетяни Швець, тому у цьому розділі ми пропонуємо план-конспект уроку літератури рідного краю та позакласний виховний захід на основі поезій письменниці.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження ми дійшли певних висновків та узагальнень.

У магістерській роботі окреслено основні етапи життєвого і творчого шляху Тетяни Швець. Віршувати поетеса почала ще у шкільні роки. У 1993 році видала свою першу збірку «Одкровення», в якій вміщено 3 розділи: «З любов'ю і вірою», «Матері вклонюся низько», «Зі сторінок юності». У 2006 році вийшла збірка «Серця материнського орбіта», яка складається з 2 розділів: «Буковинські гомони» та «Італійські історії».

У віршах Тетяни Валентинівни засвідчено такі види ліричної поезії: філософська, інтимна, громадянська та пейзажна. В окремих віршах зображення природи переплітаються з особистими переживаннями ліричного героя, нерідко громадянські мотиви межують з філософськими роздумами.

Основною темою пейзажної лірики є почуття любові до рідної Буковини, опис її краси та величі, а самі поезії відрізняються глибоким символізмом («Моє село» [38, с.17], «Перший пролісок очі до сонця відкрив» [38, ст. 23], «Де буки небо борознять верхів'ям» [37, с. 4].)

Громадянська лірика включає в себе теми любові до України, героїзму українського народу, національної самосвідомості, а також заклик до збереження рідної мови та поваги до історичної пам'яті («Дивуюсь, дію, думаю, дерзаю» [38, с. 7]. «Ти мислиш, мрієш, віриш і голубиш» [38, с. 21], «Афганістан» [37, с. 9], «Пам'ять» [37, с. 21].) Тетяна Валентинівна з великим сумом і болем звертається до теми війни та Чорнобильської трагедії, а з гордістю та величчю висвітлює козацтво та Хотинську битву.

У межах філософської лірики виділяємо теми часу і вічності, мінливості людського буття, вибору свого шляху і невизначеності майбутнього («Життя твоє між моря берегами» [38, с. 14]. «Завтра - це загадка із загадок» [38, с. 16]. «Життя – це келих справжнього вина» [38, с. 21]). В цьому жанрі авторка

розглядає питання життя і смерті, добра і зла, моментів злету та падіння, наснаги та зневіри.

Інтимну лірику, яка охоплює як нещасливе, так і взаємне кохання, душевні терзання та радощі, а також описує любов до сім'ї, зокрема до своїх синів - поетеса висвітлила на сторінках третього розділу збірки "Одкровення" («Ідуть з життя щонайрідніші» [38, с. 20], «Цю весну, це перше кохання» [37, с. 32], «Чому, моя душе, так сумно тобі?» [37, с. 33], «Серцю сказала: Забудь!..» [37, с. 34]).

Поетичні збірки Тетяни Швець, характеризуються різноманітністю поетичної лексики, яка включає в себе араїзми, історизми, неологізми, фразеологізми, діалектизми, а також синоніми та антоніми. Виділяємо різноманітні художні засоби, серед яких найчастіше використовуються порівняння, епітети та метафори. Віршовані твори поетеси відзначаються своєю мелодійністю та ритмічністю, де важливе місце займають алітерації та асонанси. Тетяна Швець, у своїх творчих збірках, найчастіше використовує силабо-тонічну систему віршування. Більша частина віршів побудована на ямбічній основі (41%), часто використовуються хореї (39%). Також можна відзначити використання дактилів (3%), анапестів (13%) та амфібрахіїв (4%). При розгляді рим у творчості Тетяни Швець важливо зауважити, що в збірках "Одкровення" та "Серця материнського орбіта" вони є дуже різноманітними.

Запропоновано вивчати вірші Т. Швець на уроках літератури рідного краю, позакласного читання та позакласних виховних заходах. Подано методичні рекомендації та план-конспект з літератури рідного краю у 9 класі на тему «Життя на творчість Тетяни Швець», а також позакласний захід на тему «Святе від матері».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антей (у міфології). URL: [https://vue.gov.ua/Антей_\(у_міфології\)](https://vue.gov.ua/Антей_(у_міфології)) (дата звернення : 17.03.2023).
2. Антитеза. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. — Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
3. Антономазія – Велика Українська Енциклопедія. URL : <https://vue.gov.ua/Антономазія> (дата звернення : 27.03.2023).
4. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови: навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. Львів : Світ, 2003. 432 с.
5. Виховний захід як основна організаційна форма виховної роботи. Студопедія. URL : https://studopedia.com.ua/1_411151_vihovniy-zahid-yakosnovna-organizatsiyna-forma-vihovnoi-roboti.html (дата звернення : 27.06.2023).
6. Горда М. Значення уроків літератури рідного краю у формуванні сучасного педагога оновленої національної школи. Літературне краєзнавство Буковини: - (методичні аспекти): навчальний посібник. Чернівці : Рута, 2002. С. 7-15.
7. Горда М. Система творчих нетрадиційних уроків літературного краєзнавства Буковини. Літературне краєзнавство Буковини: - (методичні аспекти): навчальний посібник. Чернівці : Рута, 2002. С. 22-25.
8. Гуляк А. Б., Савченко І. В. Основи віршування: навч. посібник. Київ : Міжнар. фінансова агенція, 1997. 111 с.
9. Домбровський В. Українська стилістика і ритміка. Українська поетика. Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 1993. С. 115-118.
10. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: колективна монографія / За заг. редакцією Г.Л. Єфремової. Суми : Вид-во Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 444 с.

11. З роси та води. URL:
https://pidru4niki.com/2015082666390/kulturologiya/rosi_vodi (дата звернення : 28.03.2023)
12. Кодак М. Поетика як система: літературно-критичний нарис / М. П. Кодак. – 2-ге вид., доп. – Луцьк : Твердиня, 2010. 174 с.
13. Козловська Р. Живить дітей словом. Хотинські вісті. 1993. 2 жовтня (№ 64). С. 12.
14. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. — Київ : ВЦ «Академія», 2007. — Т. 2 : М — Я. С. 233-236.
15. Літературознавчий словник - довідник. За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. - 2-е вид., виправл., доп. Серія: Nota bene. – Київ : вид. Академія 2007 р. 752 с.
16. Мацапура В. І. Розкривати секрети художньої майстерності поета. *Всесвітня літ. в середн. навч. закладах України*. 2006. № 1. С.11-16.
17. Мельничук Б. І. З доріг буковинських та італійських. *Серця материнського орбіта / голосом почуттів* / Чернівці : Золоті литаври, 2006. С. 3-5.
18. Мовчан Р. Літературна освіта в українській загальноосвітній школі: сучасний стан, виклики реальності, реформування. *Диво*. 2017. №1. С. 1-6.
19. Образ Богородиці в українській поезії ХХ століття. URL : <https://ukrlit.net/article1/1501.html> (дата звернення : 05. 04. 2023)
20. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. Київ : Ленвіт, 2000. 384 с.
21. Пешехонова В. Серця материнського орбіта. Хотинські вісті. 2007. 13 жовтня (№ 16). С. 12.
22. Потебня О.О. Про тропи і фігури взагалі. *Теоретична поетика*. Київ : Наукова думка, 1985. С.123-125.
23. Птахи - символи українського народу. URL : <https://obuchonok.com.ua/node/836> (дата звернення : 05. 04. 2021)

24. Святовець В. Ф. Словник образотворчих засобів: Тропи та стилістичні фігури. Київ : Інститут журналістики КНУ ім. Т. Шевченка, 2003. 178 с.
25. Святовець В. Ф. Словник тропів і стилістичних фігур. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 176 с.
26. Семенюк Г. Ф., Гуляк А. Б., Бондарєва О. Є. Версифікація: Теорія і практика віршування: навчальний посібник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2003. 258 с.
27. Стилiстичнi функцiї неологiзмiв. URL : <https://predmety.in.ua/stilistichni-funkciyi-neologizmiv/> (дата звернення: 07.06.2023).
28. Теорія літератури : Підручник для студ. філол. спец. вищ. закладів освіти / О. А. Галич [та ін] ; наук. ред. О. А. Галич. – Київ : Либідь, 2001. 486 с.
29. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі. Київ : ВЦ «Академія», 2013. 312 с. (С. 123).
30. Токмань Г. Українська літературна освіта: з погляду вічності й у контексті сьогодення. *Диво*. 2017. №3. С. 6.
31. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 5-9 класи.
URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf> (дата звернення : 25. 06. 2023)
32. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11 класи. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення : 25. 06. 2023)
33. Хомік О.Є. Оберегові образи в українських колискових піснях . Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. 2009. № 56. С. 155–160.
34. Хотинська війна 1621. URL : <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21D> (дата звернення : 18.04.2023)

35. Хотинська звияга. Тисячолітнє місто в народній творчості, художній літературі та мистецтві: Літературно-художнє видання. Чернівці : Золоті литаври, 2002 . 171 с.
36. Хотинщина минушина і сьогодення / наук. консультант О. Масан, упоряд. Я. Гайсенюк. Чернівці : Родовід, 2014 . 272 с.
37. Швець Т. В. Одкровення: літературно-художнє видання. Хотин : Хотинські вісті, 1993. 47 с.
38. Швець Т. В. Серця материнського орбіта / голосом почуттів / Чернівці : Золоті литаври, 2006. 52 с.
39. Шевченківська енциклопедія: — Т. 6: Т—Я: у 6 т. Гол. ред. М. Г. Жулинський. Київ : Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2015. С. 542-543.
40. Янчук І. Виховання інноваційної особистості учня на уроках української літератури: етико-моральний аспект. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2013. №16-18. С. 2.
41. Яценко Т. О. Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга половина XX – початок XXI століття) : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2016. 360 с.
42. 11 вересня: Хотинська битва. URL: <https://mkrada.gov.ua/content/11-veresnya-hotinska-bitva.html> (дата звернення : 18.04. 2023)